

ภาษาและความเป็นจริงในทัศนะของขงจื้อ

ก่อนที่จะวิเคราะห์ประเด็นภาษาและความเป็นจริงในคัมภีร์เต๋าเต๋อจิงและคัมภีร์เต๋าเต๋อจิง จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพิจารณาทัศนะของขงจื้อในประเด็นเดียวกันนี้ เนื่องจากทั้งคัมภีร์เต๋าเต๋อจิง และคัมภีร์เต๋าเต๋อจิงซึ่งเป็นคัมภีร์สำคัญของลัทธิเต๋าดังเสนอแนวคิดที่แตกต่าง และได้แย้งทัศนะของขงจื้ออยู่ในที่ ถึงแม้ทั้งสองคัมภีร์อาจจะโต้แย้งสำนักความคิดอื่นๆ ในประเด็นเดียวกันนี้ แต่ข้อเสนอของสำนักเหล่านี้ต่างพัฒนาความคิดจากข้อเสนอทางปรัชญาของขงจื้อ อันเป็น “ปีกแห่งปัญญา”¹ และเป็น “แม่แบบแห่งอารยธรรมจีน”² ดังนั้นการพิจารณาประเด็นภาษาและความเป็นจริงในทัศนะของขงจื้อก่อนจึงเป็นสิ่งสมควรอย่างยิ่ง

ขงจื้อเป็นครูเอกชนท่านแรกในประวัติศาสตร์จีน³ และขอบข่ายการแสวงหาคำตอบทางปรัชญาของปรัชญาจีนยุคคลาสสิกเป็นการหาว่าอะไรคือวิถีที่แท้ (the Way หรือ Tao) ในการดำรงชีวิต และการจัดระเบียบสังคม⁴ จากเงื่อนไขสองประการนี้ ทำให้อาจกล่าวได้ว่าขงจื้อเป็นนักปรัชญาจีนท่านแรกที่มองเห็นความสำคัญของภาษาในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของวิถีที่แท้ แล้วหยิบยกเรื่องดังกล่าวขึ้นมาเป็นประเด็นหลักในคำสอนของตน จนนักปรัชญาสำนักอื่นๆ ต่างเสนอทัศนะที่แตกต่างในประเด็นเดียวกันนี้ ไม่ว่าจะเป็นสำนักโมจื่อ (Mohism) สำนักนิตินิยม (Legalism) สำนักแห่งนาม (School of Names) หรือแม้กระทั่งลัทธิเต๋า (Taoism) ด้วย ดังนั้นการศึกษาทัศนะของขงจื้อเกี่ยวกับประเด็นภาษาและความเป็นจริง จึงช่วยให้เข้าใจประเด็นเดียวกันนี้ในคัมภีร์เต๋าเต๋อจิง และคัมภีร์อวงจื้อได้มากขึ้น

¹ สุวรรณ สถาอานันท์, มโนมยทัศน์ในปรัชญาตะวันออก (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533), หน้า 12.

² Wing – tsit Chan, ed and tr, A source book in Chinese philosophy (Princeton, N. J. : Princeton University Press, 1970), p. 14.

³ Fung Yu – Lan, History of Chinese philosophy, tr. Derk Bodde (Princeton, N. J. : Princeton University Press, 1983), p. 48.

⁴ A. C. Graham, Chuang Tzu: The inner chapters (London: Mandala, 1989), P. 4.

เนื่องจากการถกเถียงประเด็นภาษาและความเป็นจริงในปรัชญาจีนยุคคลาสสิก (722–222 B.C.)⁵ มีลักษณะและเนื้อหาที่ถกเถียงแตกต่างจากปรัชญาตะวันตก โดยมีพื้นฐานการเข้าใจอภิปรัชญาญาณวิทยา และตรรกวิทยาที่ต่างกัน การศึกษาประเด็นดังกล่าวโดยยังคงมโนทัศน์เดิมของทางตะวันตก อาจทำให้ไม่เข้าใจหรือเข้าใจข้อเสนอในคัมภีร์ขงจื๊อ คัมภีร์เต๋าเต๋อจิง และคัมภีร์จวงจื๊อผิดพลาดได้ ดังนั้นจึงขอกล่าวถึงลักษณะพื้นฐานของการถกเถียงประเด็นภาษาและความเป็นจริงในปรัชญาจีนยุคคลาสสิกก่อน หลังจากนั้นจึงจะกล่าวถึงทัศนะของขงจื๊อในประเด็นภาษาและความเป็นจริงต่อไป

การถกเถียงประเด็นภาษาและความเป็นจริงในปรัชญาจีนยุคคลาสสิก

เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่ากิจกรรมทางปรัชญาเป็นกิจกรรมของการค้นหาความจริงและความรู้เกี่ยวกับตัวเอง โลก และจักรวาล คำถามสำคัญที่นักปรัชญาตะวันตกมุ่งแสวงหาคำตอบคือ อะไรคือความจริง (What is the truth?) และอะไรคือความรู้ (What is the knowledge?) แต่สำหรับนักปรัชญาจีนแล้วสิ่งที่นักปรัชญามุ่งแสวงหาก็คือ อะไรคือวิถีที่แท้ (What is the Way?) ในการดำเนินชีวิต และการจัดระเบียบสังคม ฟุง หยู – หลาน (Fung Yu – Lan) แสดงความคิดเห็นว่า สิ่งที่นักปรัชญาจีนถกเถียง “ก็คือสิ่งที่นักปรัชญาจีนอธิบายว่าเป็นมรรควิธีของการเป็นปราชญ์ภายใน และการเป็นผู้ปกครองภายนอก” (the Tao of sageliness within and kingliness without)⁶ กล่าวคือ มรรควิธีที่นักปรัชญาจีนมุ่งแสวงหาไม่ใช่มรรควิธีของการเป็นปราชญ์หรือผู้บรรลุนิยามที่ตัดขาดจากโลกนี้ หากแต่เป็นมรรควิธีที่เกี่ยวข้องกับการเมืองการปกครอง และการจัดระเบียบสังคม แล้วในขณะที่เดียวกันก็ขัดเกลาจิตวิญญาณไปด้วย ตัวอย่างเช่นคัมภีร์เต๋าเต๋อจิงซึ่งดูเหมือนจะเป็นคัมภีร์ที่มีเนื้อหาไปในเชิงรหัสลัทธิติ (mysticism) ที่กล่าวถึงสิ่งที่ห่างไกลจากชีวิตจริง แต่เมื่อพิจารณาเนื้อหาโดยรวมทั้งหมด

⁵ Robert Audi, et al, The Cambridge dictionary of philosophy (New York: Cambridge University Press, 1996), p. 117.

⁶ Fung Yu – Lan, A short history of Chinese philosophy (New York: Free Press, 1966), p. 8.

กลับพบว่าเนื้อหาส่วนใหญ่เกี่ยวเนื่องกับการปกครอง และการจัดระเบียบสังคม หารือเกี่ยวเนื่องกับ
เต๋าในระดับโลกุตระเท่านั้น*

ความแตกต่างอีกอย่างของลักษณะพื้นฐานในกิจกรรมทางปรัชญาระหว่างปรัชญาจีน
กับปรัชญาตะวันตก ก็คือปรัชญาจีนไม่ได้มุ่งเน้นค้นหาวิถีที่แท้ในระดับทฤษฎีเท่านั้น หากแต่มุ่งเน้น
ในระดับเชิงปฏิบัติด้วย การรู้เพียงแต่ว่ามรรควิธีเป็นอย่างไรยังไม่เรียกว่า “รู้” จะต้องนำไปปฏิบัติ
และประสบผลสำเร็จก่อนจึงจะเรียกว่ารู้ ด้วยเหตุนี้คำตอบของปรัชญาจีนต่อคำถามที่ว่า “อะไรคือ
ความรู้” จึงเป็นความรู้ที่รวมถึงการปฏิบัติด้วย ไม่ใช่เป็นความรู้ที่เป็นเชิงทฤษฎีอย่างเฉียวอย่างที่
ปรัชญาตะวันตกมักให้นิยามความรู้ว่าเป็น “ความเชื่อที่พิจารณาตัดสินแล้วว่าจริง” การให้นิยาม
ความรู้เช่นนี้เป็นการเข้าใจความรู้ในเชิงทฤษฎีเท่านั้น นอกจากนี้การที่ปรัชญาตะวันตกนิยามความ
รู้เป็นความรู้เชิงทฤษฎี จุดมุ่งหมายทางปรัชญาก็คือการพยายามหาความรู้ความเข้าใจที่มีต่อโลกทาง
กายภาพ โดยมองว่ากระบวนการที่จะนำไปสู่ความรู้เชิงทฤษฎีดังกล่าว ก็การใช้เหตุผลทางตรรกะ
เป็นพื้นฐาน ทำให้ความเป็นจริงเชิงภววิสัยอยู่บนพื้นฐานความรู้ที่สมเหตุสมผล แต่สำหรับปรัชญา
จีนพื้นฐานของกิจกรรมทางปรัชญาไม่ได้ใช้ตรรกวิทยาเป็นวิธีการทางความคิดที่นำไปสู่ความรู้ที่แท้
หากแต่ใช้ความรู้ในเชิงปฏิบัติในการทำความเข้าใจโลกและชีวิตมากกว่า⁷

การที่นักปรัชญาจีนยุคคลาสสิกมีเป้าหมายของกิจกรรมทางปรัชญาในลักษณะข้างต้น ทำให้
การถกเถียงประเด็นภาษาและความเป็นจริงจึงไม่พ้นไปจากกรอบเป้าหมายดังกล่าว กล่าวคือเนื่อง
จากสังคมในจีนยุคคลาสสิกมีความสับสนวุ่นวาย บ้านเมืองแตกแยกและอยู่ในภาวะการรบพุ่ง
ระหว่างรัฐ นักปรัชญาในยุคนี้ได้พยายามเปลี่ยนแปลงสังคมด้วยการ “เสนอคำอธิบายอย่างเป็น
ระบบสำหรับข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น เพื่อเปลี่ยนแปลงข้อเท็จจริงอันไม่น่าพึงปรารถนานั้น”⁸ โดยส่วน
สำคัญอย่างหนึ่งของคำอธิบายนั้นก็คือ ความสัมพันธ์ระหว่างภาษาและความเป็นจริง

* โปรดดูเนื้อหาเพิ่มเติมเกี่ยวกับการเป็นคัมภีร์แห่งการปกครองของคัมภีร์เต๋าต่ออิงได้ใน
สุวรรณา สถาอานันท์, มนุษย์ทัศน์ในปรัชญาตะวันออก, หน้า 27-40.

⁷ Christoph Harbsmeier, “Conceptions of knowledge in ancient China,” in Epistemological
issues in classical Chinese philosophy, eds. Hans Lenk and Gregor Paul (New York: State
University of New York Press, 1993), p. 16.

⁸ Anthony Quinton, “Knowledge and belief,” Encyclopaedia of philosophy 4 (1967): 345.

⁹ Robert Eno, “Cook Ding’s Dao and the limits of philosophy,” in Essays on skepticism,
relativism, and ethics in the Zhuangzi, eds. Paul Kjellberg and Philip J. Ivanhoe (New York: State
University of New York Press, 1996), pp. 128-129.

¹⁰ สุวรรณา สถาอานันท์, มนุษย์ทัศน์ในปรัชญาตะวันออก, หน้า 11.

ลักษณะการถกเถียงประเด็นภาษาและความเป็นจริงในปรัชญาจีนยุคคลาสสิกมีการถกเถียงซึ่งแตกต่างจากการถกเถียงในปรัชญาตะวันตกบางประการ จุดมุ่งหมายของกิจกรรมทางปรัชญาตามความคิดของนักปรัชญาตะวันตกก็คือ การหาว่าอะไรคือความจริง โดยสมมติฐานสำคัญที่ทำให้การหาว่าอะไรคือความจริงต้องเกี่ยวข้องกับภาษา ก็คือการเชื่อว่ามนุษย์ไม่สามารถคิดในรูปแบบอื่นได้นอกจากผ่านภาษา หากมนุษย์คิดหรือรู้ว่าอะไรคือความจริง ความจริงที่มนุษย์รู้จะต้องอยู่ในรูปของภาษาคำๆ ดังนั้นนักปรัชญาตะวันตกจึงมักมุ่งแสวงหาความจริงจากการพิจารณาภาษาเป็นหลัก เพราะคิดว่าภาษาบรรยาย (describe) หรือแทน (represent) ความเป็นจริงได้ อีกทั้งทฤษฎีการเรียนรู้ภาษาของทางตะวันตกเป็นไปในลักษณะที่เรามีมโนทัศน์หรือมีความเข้าใจความหมายของคำจากการสังเกตเห็น (perceive) สิ่งต่างๆ แล้วประมวลเป็นมโนทัศน์ (concept) ในจิต เราเข้าใจความหมายของคำเพราะเรามีมโนทัศน์ของคำนั้น แล้วเมื่อมนุษย์มีความเชื่อและต้องการจะบอกเล่าความเชื่อนั้น ความเชื่อที่อยู่ในจิตก็จะอยู่ในรูปประโยคเสมอ (mental sentence) เมื่อได้บอกเล่าความเชื่อออกมาแล้ว ประโยคนั้นจะมีความหมายหรือสื่อสารได้ก็ต่อเมื่อประโยคนั้นสัมพันธ์กับความเป็นจริงหรือไม่อย่างไร¹¹ ดังนั้นในการพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างภาษาและความเป็นจริง นักปรัชญาตะวันตกจึงมักพิจารณาในลักษณะที่ว่า ประโยค A ซึ่งเป็นตัวแทนความเชื่อในจิตและมีความหมายว่า a นั้นมีความสัมพันธ์กับสภาพความเป็นจริงอย่างไร เพื่อที่จะบอกได้ว่า ประโยค A เป็นจริงหรือไม่ นักปรัชญาตะวันตกคิดว่าหากรู้ความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับความเป็นจริงดังกล่าวได้ว่าเป็นอย่างไร ย่อมอาจนำไปสู่การรู้ได้ว่าอะไรคือความจริง ดังนั้นเวลานักปรัชญาตะวันตกพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับความเป็นจริง จึงมักพิจารณารูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างภาษา ความหมาย และความจริงในลักษณะดังกล่าว แต่ในปรัชญาจีนยุคคลาสสิก ลักษณะการพิจารณาเช่นนั้นไม่ได้อยู่ในความสนใจของนักปรัชญาจีน เพราะนักปรัชญาจีนไม่ได้มุ่งหาว่าอะไรคือความจริงจากการวิเคราะห์ภาษาว่ามีความสัมพันธ์กับความเป็นจริงอย่างไร หากแต่พวกเขามุ่งแสวงหาวิถีที่แท้ ซึ่งส่วนหนึ่งในวิถีที่แท่นั้นก็คือการหาวิถีการใช้ภาษาที่ถูกต้องเหมาะสม นักปรัชญาจีนยุคคลาสสิกจึงพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับความเป็นจริงว่ามีความสัมพันธ์กันอย่างไร แล้วความสัมพันธ์นั้นมีผลต่อความคิด การกระทำของมนุษย์ การจัดระเบียบสังคม และวิถีเป็นไปตามธรรมชาติหรือไม่ อย่างไร เพื่อที่จะได้กำหนดหรือพบวิถีทางการใช้ภาษาที่ถูกต้องเหมาะสมกับสภาพความเป็นจริงตามทัศนะของคน ไม่ใช่เพื่อพบว่าอะไรคือความจริง การที่นักปรัชญาจีนไม่ได้พิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับความเป็นจริงเพื่อหาความจริงอย่างปรัชญาตะวันตก ส่วนหนึ่งเป็นเพราะพวกเขาไม่ได้มองว่าภาษาเป็นเพียงเครื่องมือในการอธิบายซึ่งแตกต่างหากจากโลกที่ภาษาบรรยาย หากแต่มองว่าภาษา

¹¹ Chad Hansen, "Term-belief in action: Sentences and terms in early Chinese philosophy," in *Epistemological issues in classical Chinese philosophy*, eds. Hans Lenk and Gregor Paul (New York: State University of New York Press, 1993), pp. 45-50.

และโลก (ความเป็นจริง) มีความสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่นด้วย¹² เป่า จี้หมิง (Bao Zhiming) อธิบายความสัมพันธ์อย่างแนบแน่นของภาษากับความเป็นจริงว่า เหมือนกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสวรรค์ สวรรค์เป็นอย่างไรมนุษย์ย่อมเป็นเช่นนั้น ภาษากับความเป็นจริงก็เช่นเดียวกัน การพิจารณาภาษาก็คือการพิจารณาความเป็นจริงด้วย หากภาษาเปลี่ยนความเป็นจริงย่อมเปลี่ยนด้วย ในทางกลับก็เช่นเดียวกัน ถึงแม้ในเชิงภววิทยา (ontologically) ภาษาและความเป็นจริงจะต่างกัน แต่ในเชิงมโนทัศน์ (conceptually) นั้นรวมกัน¹³ ด้วยเหตุนี้เมื่อนักปรัชญาจีนพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับความเป็นจริง จึงให้ข้อเสนอว่าจะใช้ภาษาอย่างไรโดยเน้นพิจารณาความสัมพันธ์กับความเป็นจริงอย่างโดยตรง

อย่างไรก็ตามการที่นักปรัชญาจีนไม่ได้มุ่งหาว่าอะไรคือความจริง ไม่ได้หมายความว่าในปรัชญาจีนไม่มีมโนทัศน์ความจริง (truth) กับประพจน์แสดงความมุ่งหมาย (propositional attitude) ชัด แชนเสน (Chad Hansen) แสดงความคิดเห็นว่า จริงๆ แล้วทฤษฎีภาษาของจีนมีมโนทัศน์เรื่องประโยชน์และความเชื่อ เพียงแต่นักปรัชญาจีนไม่ได้อ้างถึงมโนทัศน์ทั้งสองในการถกเถียงประเด็นภาษาและความเป็นจริงเท่านั้น¹⁴ ส่วนคริสตอฟ ฮาร์บส์ไมเออร์ (Christoph Harbsmeier) ให้เหตุผลว่าทฤษฎีภาษาของจีนมีทั้งมโนทัศน์เรื่องความจริง ประพจน์ (proposition) และประพจน์แสดงความมุ่งหมาย (propositional attitude) เพียงแต่การใช้มโนทัศน์เหล่านี้และการสื่อสารออกมาของนักปรัชญาจีนมีรูปแบบที่แตกต่างจากที่ตะวันตกใช้กัน¹⁵ จากข้อเสนอของแชนเสนและฮาร์บส์ไมเออร์ ทำให้เห็นได้ว่าถึงแม้ทฤษฎีภาษาของจีนจะมีมโนทัศน์ความจริง ประโยค และความเชื่อ แต่นักปรัชญาจีนไม่ได้พิจารณาภาษากับความเป็นจริงโดยนำมโนทัศน์เหล่านี้มาพิจารณาด้วย พวกเขาพิจารณาภาษาในลักษณะที่จะใช้ภาษาอย่างไร โดยดูความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับความเป็นจริงโดยตรง พวกเขาไม่ได้ต้องการวิเคราะห์ภาษาว่าสัมพันธ์กับความเป็นจริงอย่างไร เพื่อหาว่าอะไรคือความจริง หากแต่พิจารณาว่าภาษาที่มีความสัมพันธ์กับความเป็นจริงอย่างไร เพื่อที่จะได้ใช้ภาษาให้เหมาะสมกับสภาพความเป็นไปของโลกและสังคม

¹² Bao Zhiming, "Language and world view in ancient China," *Philosophy East & West* 40, No. 2 (April 1990): 195.

¹³ Ibid., pp. 195-196.

¹⁴ Chad Hansen, "Term-belief in action: Sentences and terms in early Chinese philosophy," in *Epistemological issues in classical Chinese philosophy*, p. 50.

¹⁵ Christoph Harbsmeier, "Marginalia Sino-Logica," in *Understanding the Chinese mind: The philosophical roots*, ed. Robert E. Allinson (New York: Oxford University Press, 1990), pp. 125-166.

ในการพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างภาษาและความเป็นจริง ถึงแม้ว่านักปรัชญาจีนยุคคลาสสิกจะสามารถพิจารณาภาษาในระดับประโยคได้ว่าสัมพันธ์กับความเป็นจริงอย่างไร เพื่อหาวิธีการใช้ภาษาที่ถูกต้อง แต่พวกเขาต่างมุ่งเน้นพิจารณาความสัมพันธ์ในระดับคำหรือนามมากกว่า เพราะความเป็นจริงที่พวกเขาพิจารณาความสัมพันธ์กับภาษา เป็นความเป็นจริงที่มีภาษาในระดับคำหรือนามเป็นตัวรองรับ ดังนั้นการถกเถียงประเด็นภาษาและความเป็นจริงในปรัชญาจีนยุคคลาสสิก ขอบข่ายการถกเถียงจึงมักพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างนามหรือคำกับความเป็นจริง โดยพิจารณาว่า “อะไรที่สมควรหรือจำเป็นจะต้องถูกเรียกว่า X” (what is indispensable to being called X?) ซึ่งต่างจากนักปรัชญาตะวันตกในยุคสมัยใกล้เคียงกันอย่างอริสโตเติลที่จะพิจารณาว่า “อะไรที่สิ่งนั้นเป็น” (what a thing essentially is?)¹⁶

นอกจากนี้ลักษณะสำคัญอีกอย่างในการถกเถียงประเด็นภาษาและความเป็นจริงในปรัชญาจีนยุคคลาสสิกก็คือ การที่นักปรัชญา มองเห็นพลังของภาษาในฐานะเป็นปัจจัยพื้นฐานในการเข้าใจโลก ชีวิต และการจัดระเบียบสังคม คำหรือนามที่พวกเขาข้ขึ้นมาพิจารณาจึงเกี่ยวเนื่อง หรือเป็นไปเพื่อจุดประสงค์ดังกล่าว ถึงแม้ข้อเสนอกเกี่ยวกับภาษาและความเป็นจริงในแต่ละสำนักจะครอบคลุมถึงการใช้ภาษาโดยทั้งหมด แต่คำที่พวกเขาใช้ในการอ้างเหตุผลมักเป็นคำที่มีผลต่อการเข้าใจโลก ชีวิต และการจัดระเบียบสังคม ตัวอย่างเช่นขงจื้อเน้นพิจารณานามที่เป็นสถานภาพทางสังคมของคู่สัมพันธ์ทั้งห้า (ผู้ปกครอง – ผู้ถูกปกครอง, บิดา – บุตร, สามิ – ภรรยา, เพื่อน – เพื่อน, พี่ – น้อง) ส่วนเหลาจื๋อและจวงจื๋อเน้นพิจารณานามที่ใช้ในเชิงคุณค่า อย่างคำว่า “ดี” “งาม” “ถูก” “ผิด” เป็นต้น

การพิจารณาคำว่า “โต๊ะ” หรือ “แก้วน้ำ” กับตัววัตถุที่เป็นโต๊ะหรือแก้วน้ำเพียงอย่างเดียว โดยไม่ได้แฝงนัยเรื่องการเข้าใจโลก ชีวิต และการจัดระเบียบสังคมเอาไว้ คุณจะไม่ปรากฏในการอ้างเหตุผลของสำนักใดเลย แม้แต่สำนักแห่งนาม (School of Names) ที่ดูเหมือนจะพิจารณานามที่ไม่เกี่ยวข้องกับการเมืองการปกครองอย่างคำว่า “ม้า” กับ “ม้าสีขาว” อันเป็นที่รู้จักกันดีในการอ้างเหตุผลเรื่อง “ม้าสีขาวไม่ใช่ม้า” (a white horse is not a horse) ของ กุง – ซุน ลุง (Kung – sun Lung) จริงๆ แล้ว กุง – ซุน ลุง ยกการอ้างเหตุผลนี้ขึ้นมา ก็เพื่อต้องการให้สังคมแก้ไขความสัมพันธ์ระหว่างชื่อกับข้อเท็จจริงให้ถูกต้อง เพราะการใช้ภาษาให้ถูกต้องเป็นขั้นแรกของการจัดระเบียบสังคม การพิจารณานาม “ม้า” และ “ม้าสีขาว” กับตัวม้าจริงๆ เป็นเพียงตัวอย่างในการแก้ไขภาษาให้ถูกต้องเท่านั้น¹⁷

¹⁶ Jean – Paul Reding, “Greek and Chinese categories: A reexamination of the problem of linguistic relativism,” *Philosophy East & West* 36, No. 4 (October 1986): 370.

¹⁷ Fung Yu – Lan, *A short history of Chinese philosophy*, p. 10.

กล่าวโดยสรุป การถกเถียงประเด็นภาษาและความเป็นจริงในปรัชญาจีนยุคคลาสสิกเป็นไปเพื่อหาวิถีที่เห็นในการใช้ภาษา โดยมักพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างนามกับความเป็นจริงมากกว่าพิจารณาความสัมพันธ์ในระดับประโยคนอกจากนี้คำหรือนามที่นักปรัชญาขงจื๊อขึ้นมาพิจารณามักเกี่ยวเนื่องหรือมีผลต่อการเข้าใจโลก ชีวิต และการจัดระเบียบสังคม เนื่องจากจุดมุ่งหมายของกิจกรรมทางปรัชญาของจีนยุคคลาสสิกคือการหาวิถีที่เห็นในการดำเนินชีวิตและการจัดระเบียบสังคม

ทัศนะเกี่ยวกับภาษาและความเป็นจริงของขงจื๊อ

ประวัติชีวิตของขงจื๊อ

ขงจื๊อ (Confucius) มีชื่อจริงว่า “ชิว” (Ch'iu) แซ่ “คุง” (K'ung) มีชีวิตอยู่ระหว่าง ค.ศ. 551–479 ซึ่งอยู่ในสมัยชุนชิว (Ch'un ch'iu) อันเป็นยุคที่แตกแยกออกเป็นนครรัฐต่างๆ ท่านเกิดในแคว้นรัฐหลู่ซึ่งในปัจจุบันคือมณฑลซานตง¹⁸ ในขณะที่ขงจื๊อมีชีวิตอยู่ท่านได้เห็นทั้งความเจริญรุ่งเรืองและความวุ่นวายแตกแยกของสังคม สังคมที่ท่านคิดว่าเจริญรุ่งเรืองถึงขีดสุดก็คือ สังคมภายใต้การปกครองของราชวงศ์โจว ท่านใช้จารีตของราชวงศ์โจวเป็นหลักในการเรียนรู้ของเก่า เพื่อปรับปรุงของใหม่ให้เหมาะสมกับสภาพสังคม ดังที่ขงจื๊อได้กล่าวไว้ว่า “รัฐโจวนั้นได้ประโยชน์จากการเห็นจารีตของสองราชวงศ์ที่ผ่านมา ช่างเป็นกฎระเบียบที่สมบูรณ์และสว่างงาม ดังนั้นเราเอาอย่างราชวงศ์โจว”¹⁹

ขงจื๊อเคยรับราชการบริหารแผ่นดินเช่นกัน โดยตำแหน่งแรกที่ทำคือพนักงานดูแลขังฉางและที่ดินในรัฐหลู่ ส่วนตำแหน่งสุดท้ายก่อนที่จะเดินทางเสนอนโยบายของตนในรัฐต่างๆ ก็คือมุขมนตรีแห่งรัฐหลู่ แต่หลังจากรับตำแหน่งได้เพียง 3 เดือน ขงจื๊อได้ตัดสินใจลาออกจากราชการเนื่องจากเจ้าคิงซึ่งปกครองรัฐอยู่ตอนนั้น ประพฤติตนไม่เหมาะสมละเลยหน้าที่ของผู้ปกครอง²⁰ หลังจากลาออกจากราชการแล้ว ขงจื๊อได้เดินทางไปยังแคว้นต่างๆ เพื่อประกาศแนวคิดการจัดระเบียบสังคม นอกจากจะเผยแพร่ปรัชญาของตนด้วยการชักจูงผู้ปกครองแล้ว ขงจื๊อยังเผยแพร่ด้วยวิธีการสั่งสอนลูกศิษย์อีกด้วย ขงจื๊อเชื่อว่า “โดยธรรมชาติแล้วมนุษย์มีความเหมือนกัน แต่การศึกษา

¹⁸ Ibid., p. 38.

¹⁹ James Legge, tr, Confucian analects (Hong Kong: Wei Tung Book Store, 1966), 3/14, p. 18.

²⁰ สุวรรณา สถาอานันท์, กระแสธารปรัชญาจีน: ขงจื๊อโต้แย้งเรื่อง ธรรมชาติ อำนาจ และจารีต (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539), หน้า 2–3.

ทำให้มนุษย์แตกต่าง”²¹ ดังนั้นท่านจึงไม่รังเกียจที่จะสอนคนที่ไร้หาความรู้ แม้ว่าคนนั้นจะฐานะยากจนก็ตาม ดังที่ท่านกล่าวไว้ว่า “คนที่นำเนื้อแห้งเพียงเล็กน้อยมาให้สำหรับการสอนของเรา เราก็ไม่เคยปฏิเสธที่จะสอนเขาเลย”²² อย่างไรก็ตามการเผยแพร่แนวคิดด้วยการพูดชักจูงผู้ปกครองแคว้นต่างๆ ซึ่งเป็นการเผยแพร่ที่ขงจื้ออยากให้เกิดผลสำเร็จมากที่สุด กลับประสบความสำเร็จล้มเหลว หลังจากที่ท่านเดินทางเป็นเวลา 13 ปี ในที่สุดช่วงท้ายของชีวิต ขงจื้อได้กลับไปยังรัฐหลู่อันเป็นภูมิภาคเดิม และอุทิศเวลาที่เหลือให้กับการสอน จนกระทั่งถึงแก่กรรม รวมอายุได้ 73 ปี²³

ตลอดชีวิตของขงจื้อ ท่านไม่ได้เขียนบรรยายแนวคิดปรัชญาของตนไว้ที่ใด ขงจื้อเป็น “ครูเอกชนท่านแรกก็จริง แต่ก็ไม่ได้เป็นนักเขียนท่านแรกของจีน”²⁴ คัมภีร์ที่น่าเชื่อถือที่สุดที่เราใช้ศึกษาปรัชญาของท่านได้ ก็คือ “คัมภีร์ขงจื้อ” (Analects) ซึ่งเป็นคัมภีร์ที่รวบรวมคำสอนที่บรรดาศิษย์จดจำมา ดังนั้นในการพิจารณาประเด็นภาษาและความเป็นจริงในทัศนะของขงจื้อจึงยึดเนื้อหาในคัมภีร์ขงจื้อเป็นหลัก แต่เพื่อให้เห็นข้อเสนอของขงจื้อในภาพรวม จึงขอกล่าวถึงเนื้อหาปรัชญาของขงจื้อพอสังเขปเสียก่อน หลังจากนั้นจึงจะพิจารณาทัศนะของขงจื้อในประเด็นเกี่ยวกับภาษาและความเป็นจริงต่อไป

ข้อเสนอทางปรัชญาของขงจื้อ

ข้อเสนอทางปรัชญาของขงจื้อเริ่มจาก การต้องการแก้ไขปัญหาของมนุษย์ทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและระดับสังคม ขงจื้อมองเห็นสภาพสังคมในสมัยขุนศึกที่ท่านอยู่มีแต่ความสับสนวุ่นวาย บ้านเมืองแตกแยกและไร้ระเบียบ ขงจื้อจึงพยายามแสวงหาคำตอบต่อปัญหาดังกล่าว เพื่อที่จะได้แก้ไขสภาพสังคมในยุคนั้น

การแก้ไขปัญหามาของขงจื้อเริ่มจากพิจารณามนุษย์เป็นศูนย์กลางของการหาคำตอบ (Anthropocentric) ขงจื้อไม่เชื่อเรื่องอำนาจเด็ดขาดของสวรรค์หรือภูตผีวิญญาณต่างๆ ที่มีอำนาจคอยให้มนุษย์เป็นไป²⁵ ขงจื้อไม่ได้ปฏิเสธว่าสิ่งเหล่านี้ไม่มีอยู่จริง เพียงแต่สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งนอกเหนือ

²¹ James Legge, *Confucian analects*, 17/2, p. 153.

²² Ibid., 7/7, p. 48.

²³ สุวรรณา สถาอานันท์, กระแสธารปรัชญาจีน: ข้อโต้แย้งเรื่อง ธรรมชาติ อำนาจ และจริยธรรม, หน้า 4.

²⁴ Fung Yu – Lan, *A short history of Chinese philosophy*, p. 40.

²⁵ สุวรรณา สถาอานันท์, มนุษย์ทัศน์ในปรัชญาตะวันออก, หน้า 12.

ความรู้ที่มนุษย์จะรู้และเข้าใจได้ ดังนั้นหัวข้อเหล่านี้จึงเป็นเรื่องหนึ่งที่ขงจื๊อไม่กล่าวถึง* เอ.ซี. แกรม (A. C. Graham) เรียกการที่ขงจื๊อปฏิเสธอำนาจเด็ดขาดของสวรรค์และภูติผีวิญญาณว่าเป็นวิมิตอย่าง นักเหตุผลนิยม (rationalist skeptical of existence of supernatural being)²⁶ กล่าวคือ ขงจื๊อเชื่อว่าไม่มี เหตุผลที่จะสงสัยว่ามนุษย์เราจะอยู่รวมกันได้ด้วยตัวของมนุษย์เองได้หรือไม่ มนุษย์เราสามารถจัดการกับชีวิตและสังคมได้โดยไม่ต้องพึ่งพลังจากสิ่งภายนอกที่ไกลตัวมนุษย์ (transcendence) เพราะมนุษย์มีศักยภาพที่จะเรียนรู้และพัฒนาตนเอง ดังนั้นเมื่อมนุษย์สามารถจัดการกับสังคมและ วัฒนธรรมที่ตัวเองสร้างขึ้นมาได้ ขงจื๊อจึงพิจารณาคำตอบจากมนุษย์แทน ขงจื๊อเชื่อว่าโดยธรรมชาติ แล้วถึงแม้มนุษย์มีความแตกต่างกันก็ตาม (ขงจื๊อไม่ได้ระบุว่าท่านเชื่อว่าธรรมชาติของมนุษย์ดีหรือ เลวหรือไม่) อย่างที่เม่งจื๊อและซุนจื๊อซึ่งเป็นนักปรัชญาในเวลาต่อมาของสำนักขงจื๊อถกเถียงกัน) แต่สิ่งหนึ่งที่ขงจื๊อเชื่อว่าเป็นธรรมชาติที่ติดตัวมนุษย์คือ ความสามารถที่จะเรียนรู้ฝึกฝนขัดเกลาตัว เองได้ ขงจื๊อเชื่อว่าหากมนุษย์ได้รับการศึกษาการขัดเกลาที่ดีตามหลักและแนวทางที่ท่านเสนอแล้ว การจัดระเบียบสังคมย่อมประสบความสำเร็จ เพราะ “การคิดโดยไม่รำเรียน”²⁷ และ “การรำเรียน หลักการที่ผิดแปลก”²⁸ เป็นอันตรายอย่างยิ่ง

ดังนั้นการรำเรียนหรือการศึกษาจึงเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้ข้อเสนอทางปรัชญาของขงจื๊อ ประสบความสำเร็จได้ การตั้งใจแก้ไขสภาพสังคมให้ดีขึ้นเพียงอย่างเดียวยังไม่พอ เพราะอาจคิด หรือกระทำไปในทางที่ผิด การรำเรียนขัดเกลาฝึกฝนจนชำนาญตามแนวทางที่ขงจื๊อเสนอ จึงเป็นขั้น สำคัญสำหรับการแก้ปัญหาสังคมต่อไป ขงจื๊อกล่าวถึงความสำคัญของการศึกษาและการเรียนรู้ไว้ว่า

“ไหย่ว เธอเคยได้ยินเกี่ยวกับคุณสมบัติ 6 ประการ กับข้อผิดพลาดทั้ง 6 ประการหรือไม่?”
 จื๊อตอบว่า “ยังครับท่านอาจารย์”
 ขงจื๊อกล่าวว่า “ถ้าอย่างนั้น นั่งลงเราจะบอกเธอ การรักคุณธรรม แต่ไม่รักการเรียนรู้ เป็นการผิดพลาดที่นำไปสู่ความโง่เขลา การรักที่จะรู้ แต่ไม่รักการเรียนรู้เป็นการผิดพลาด ที่นำไปสู่การเบี่ยงเบนจากแนวทางที่ถูกต้อง การรักความจริงใจในการพูด แต่ไม่รักการ

* James Legge, *Confucian analects*, 5/12, p. 32; 7/20, p. 51. นอกจากนี้ยังมีหัวข้อที่ขงจื๊อ “ไม่พูดถึงอีก คือ ธรรมชาติของมนุษย์, สิ่งแปลกประหลาด, การแสดงพลังทางร่างกาย และความไร้ ระเบียบ โปรดดูรายละเอียดเกี่ยวกับการแบ่งขอบเขตคำสอนนี้ของขงจื๊อได้ใน สุวรรณ สถาอาณันท์, *มนุษย์ทัศน์ในปรัชญาตะวันออก*, หน้า 64–67.

²⁶ A. C. Graham, *Disputers of the Tao: Philosophical argument in ancient China* (Illinois: Open Court, 1991), p. 15.

²⁷ James Legge, *Confucian analects*, 2/15, p. 11.

²⁸ Ibid., 2/16, p. 11.

เรียนรู้ เป็นการผิดพลาดที่นำไปสู่พฤติกรรมที่อันตราย การรักความตรงไปตรงมา แต่ไม่รักการเรียนรู้เป็นความผิดพลาดที่นำไปสู่ความหยาบคาย การรักความกล้าหาญ แต่ไม่รักการเรียนรู้ เป็นความผิดพลาดที่นำไปสู่การไม่ยอมเชื่อฟัง การรักความแฉะแฉืดเคี้ยว แต่ไม่รักการเรียนรู้ เป็นความผิดพลาดที่นำไปสู่พฤติกรรมที่นำไปโดยไม่หยังคิด”²⁹

อย่างไรก็ตามถึงแม้ขงจื้อจะเชื่อว่ามนุษย์สามารถพัฒนาศักยภาพของตนได้ด้วยการเรียนรู้ แต่มนุษย์จะไม่สามารถพัฒนาศักยภาพของตนได้ หากไม่สัมพันธ์กับผู้อื่น ในที่นี้ขงจื้อไม่ได้มองมนุษย์เป็นปัจเจกบุคคลที่ต่างคนต่างเรียนรู้ขบคิดคนเดียวได้ โดยไม่มีความรู้เชิงประสบการณ์ บ้านเมืองก็สามารถเป็นระเบียบเองได้ ขงจื้อมองมนุษย์เป็น “relational being”³⁰ ที่ต้องสัมพันธ์กับผู้อื่นในระบบความสัมพันธ์ทั้งห้าคือ ผู้ปกครอง – ผู้ถูกปกครอง, บิดา – บุตร, สามี – ภรรยา, พี่ – น้อง, และเพื่อน – เพื่อน³¹ อาจมีคู่สัมพันธ์อื่นนอกเหนือจากห้าคู่นี้ แต่คู่สัมพันธ์ทั้งห้านี้ เป็นคู่สัมพันธ์พื้นฐานที่เมื่อมนุษย์เกิดมาและดำเนินชีวิตในสังคม จะต้องอยู่ภายในระบบคู่สัมพันธ์เหล่านี้ อีกทั้งมีสามคู่สัมพันธ์ที่เป็นความสัมพันธ์ในระดับครอบครัว เพราะขงจื้อคิดว่าการเรียนรู้ขัดเกลาพฤติกรรมและคุณธรรมตั้งแต่เด็ก จะทำให้ขัดเกลาได้ง่าย และคนที่มีคุณธรรมจากการขัดเกลาในระดับครอบครัวย่อมเป็นคนที่ได้รับใช้สังคมได้ด้วย นอกจากนี้คู่สัมพันธ์ทั้งห้าถือได้ว่าเป็นฐานสำหรับปรัชญาการเมืองของขงจื้อ เพราะเมื่อมนุษย์สามารถพัฒนาตนให้สมกับนามตามหลัก “เจิ้งหมิง” หรือการแก้ไขนามให้ถูกต้อง (Rectification of Names) ในคู่สัมพันธ์ที่ตนอยู่แล้ว สังคมย่อมเป็นระเบียบตามหน้าที่ที่ได้กำหนดไว้ การแก้ไขนามให้ถูกต้องตรงนี้หมายความว่า มนุษย์ควรใช้นามให้ตรงกับสถานภาพของตน (คนๆ หนึ่งอาจมีสถานภาพได้หลายคู่สัมพันธ์) ในขณะเดียวกันเพื่อจะได้ใช้นามนั้นได้ มนุษย์ควรพัฒนาศักยภาพของตนให้สมกับนามที่ตนมีสถานภาพอยู่ เมื่อทำได้เช่นนี้สังคมย่อมเป็นระเบียบและสงบสุข อย่างที่ขงจื้อกล่าวไว้ว่า การมีส่วนในการปกครองไม่จำเป็นต้องเข้ารับราชการ การทำตามหน้าที่ของคนในระดับครอบครัว ก็ถือว่ามีส่วนในการปกครองแล้ว³² สำหรับปรัชญาของขงจื้อการเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ก็คือการเรียนรู้ว่า ควรจะประพฤติปฏิบัติตนอย่างไรภายใต้ระบบความสัมพันธ์เหล่านี้ ซึ่งขงจื้อได้กำหนดบทบาทหน้าที่ไว้แล้วว่าแต่ละคู่สัมพันธ์ควรจะปฏิบัติต่อกันอย่างไร ในที่นี้คำว่า “ความรู้” ในความหมายของขงจื้อจึงหมายถึงความรู้เกี่ยวกับมนุษย์ไปด้วย กล่าวคือความรู้ที่ขงจื้อคิดว่ามนุษย์ควรจะแสวงหาก็คือ ความรู้ที่ว่ามนุษย์ควรจะประพฤติปฏิบัติกับมนุษย์ด้วยกันอย่างไร ความรู้ใดๆ ที่ไม่เกี่ยวเนื่องกับมนุษย์ในโลกนี้ (this – worldly) จึงอยู่

²⁹ Ibid., 17/8, p. 156.

³⁰ สุวรรณฯ สถาอนันท์, มนุษย์ทัศน์ในปรัชญาตะวันออก, หน้า 15.

³¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 15.

³² James Legge, Confucian analects, 2/21, pp. 12–13.

นอกเหนือนิยามความรู้ของขงจื้อ ในคัมภีร์ขงจื้อเล่มที่ 12 บทที่ 22 ฟานฉี (Fan Ch'ih) ถามขงจื้อเกี่ยวกับความรู้ ขงจื้อตอบว่า “ความรู้ก็คือการรู้จักมนุษย์”³³

อย่างที่ได้อธิบายไว้แล้วว่าขงจื้อไม่ได้แสวงหาคำตอบว่ามนุษย์ควรจะทำอะไรปฏิบัติอย่างไรให้สมกับนามในคู่สัมพันธ์ต่างๆ จากอำนาจของสวรรค์และวิญญาณภูตผี หรือกล่าวอีกอย่างก็คืออะไรที่อยู่ในโลกอื่น (other – worldly) ดังนั้นขงจื้อจึงเลือกเอาประวัติศาสตร์ทางวัฒนธรรมเป็นฐานรองรับข้อเสนอทางปรัชญา ขงจื้อเสนอให้หันมาพิจารณาจารีตหรือแบบแผนปฏิบัติที่เหมาะสม (Li) ในอดีตมากกว่าที่จะคิดสร้างคำตอบใหม่ทั้งหมด ดังนั้นการเรียนรู้ที่จะพัฒนาศักยภาพของตนภายใต้ระบบความสัมพันธ์ ก็คือการขัดเกลาจริยธรรม ความประพฤติและบุคลิกภาพ โดยมีจารีตประเพณีเป็นแบบแผนปฏิบัติ คำว่า “หลี่” นี้มีความหมายครอบคลุมถึงทุกสิ่งที่เป็นแบบแผนปฏิบัติที่เป็นวัฒนธรรมของมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นกฎเกณฑ์พิธีกรรมหรืองานศิลปะ ขงจื้อประกาศอย่างชัดเจนว่าตนยึดจารีตของราชวงศ์โจว แต่การที่ขงจื้อยึดแบบแผนของราชวงศ์โจว ไม่ได้หมายความว่าขงจื้อเป็นอนุรักษนิยม (Traditionalism) ขงจื้อกล่าวถึงตนเองว่า “เราเป็นผู้ถ่ายทอด ไม่ใช่ผู้สร้าง เราเชื่อและรักประวัติศาสตร์”³⁴ ถึงแม้ขงจื้อจะเป็นผู้ถ่ายทอดแต่ก็เลือกที่จะรับหรือไม่รับมาใช้ ขงจื้อกล่าวว่า “อาจจะมีคนที่จะทำอะไรโดยไม่รู้ว่าจะทำไม เราไม่ทำเช่นนั้นหรอก การฟังให้มากและเลือกสิ่งที่ดีแล้วทำตามมัน การเห็นให้มาก แล้วจำ นี่คือแบบที่สองของความรู้”³⁵ นอกจากนี้คุณสมบัติของคนที่จะเป็นครูซึ่งมีหน้าที่สำคัญในการถ่ายทอดจารีต ขงจื้อระบุว่า “ถ้าใครยังคงรักษาความรู้เก่าๆ ของเขาแล้วยังหาความรู้ใหม่เพิ่มเสมอ เขาคอนั้นก็สามารถเป็นครูคนอื่นได้”³⁶ จากคำกล่าวเหล่านี้ทำให้เห็นได้ว่าจารีตหรือแบบแผนปฏิบัติที่เหมาะสม ที่ขงจื้อกำหนดขึ้นในแต่ละคู่สัมพันธ์นั้น ไซ้ว่าจะคงรูปแบบเดิมทั้งหมด ขงจื้อปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมกับสภาพผู้คนและสังคมที่ตนอยู่ด้วย ตรงนี้หมายความว่าไปถึงอนาคตด้วยว่า หากต่อไปจารีตมีการเปลี่ยนแปลง ขงจื้อย่อมยอมรับได้กับจารีตที่เปลี่ยนแปลงนั้น แต่การปรับเปลี่ยนจารีตนี้ไซ้ว่าคิดจะเปลี่ยน ก็เปลี่ยนได้โดยไม่มีหลักการและเหตุผล ในคัมภีร์ขงจื้อเล่มที่ 9 บทที่ 3 เป็นตัวอย่างหนึ่งของการปรับเปลี่ยนจารีตของขงจื้อ ในคัมภีร์บันทึกไว้ดังนี้

ท่านอาจารย์กล่าวว่า “หมวกลินินเป็นสิ่งที่กำหนดไว้ในจารีตแต่ตอนนี้ผ้าฝ้ายถูกนำมาใช้แทนเป็นเพราะเศรษฐกิจ แล้วเราก็เห็นด้วยกับการปฏิบัติอย่างนี้ของคนทั่วไป ส่วนจารีตของการเข้าพิธีนั้นมิว่าให้โค้งศีรษะก่อนขึ้นห้องโถง

³³ Wing – tsit Chan, A source book in Chinese philosophy, 12/22, p. 40.

³⁴ James Legge, Confucian analects, 7/1, p. 46.

³⁵ Ibid., 7/27, p. 53.

³⁶ Ibid., 2/11, p. 10.

แต่ตอนนี้กลับโค้งศีรษะหลังจากเข้าสู่ห้องโถงแล้ว ถือเป็นการอวดดี เราจะ
โค้งศีรษะก่อนเข้าสู่ห้องโถงต่อไป แม้ว่าจะขัดกับสิ่งที่คนอื่นกระทำก็ตาม”^{*}

จากบันทึกข้างต้นทำให้เห็นได้ว่าจารีตหรือแบบแผนการประพฤติปฏิบัติที่เหมาะสมใน
ทัศนะของขงจื้อมีการเปลี่ยนแปลงได้ แต่เป็นการปรับเปลี่ยนโดยใช้ของเก่าเป็นบรรทัดฐานสำหรับ
วิเคราะห์และปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับเหตุการณ์ในปัจจุบัน ดังนั้นผู้ที่รู้ว่จารีตใดจะคงเดิมหรือ
ปรับเปลี่ยนเป็นเช่นไร จึงต้องเป็นสภาพคนที่ร่ำเรียนจารีตของเก่าและขัดเกลาคุณธรรมมาแล้ว
ดังเช่นกรณีที่ขงจื้อวิเคราะห์ข้างต้นว่าการแสดงออกถึงคุณธรรมของผู้ประกอบพิธีกรรม ไม่ใช่ขึ้นอยู่กับ
วัตถุที่มาใช้ทำหมวก ดังนั้นการปรับเปลี่ยนมาใช้ผ้าลินินตามสภาพเศรษฐกิจจึงไม่ได้ทำให้แก่น
สำคัญของพิธีกรรมเสียไป

อย่างไรก็ตามการเรียนรู้แบบแผนจารีตและการขัดเกลาความประพฤติจนถูกต้องเหมาะสม
ยังไม่เพียงพอที่จะพัฒนาความเป็นมนุษย์ให้สมกับนามได้ เจื่อนไขสำคัญอีกอย่างก็คือ “เหริน” (Jen)
คำว่า “เหริน” แปลได้หลายความหมายเช่น “มนุษยธรรม” “คุณธรรมอันสมบูรณ์” “หลักแบบแผน”
และ “ความรัก” เป็นต้น ที่เป็นเช่นนี้เพราะขงจื้อไม่ได้กล่าวถึงเหรินในความหมายที่ชัดเจน แต่กล่าว
ถึงเหรินในภาพรวมๆ ในที่นี้ผู้วิจัยขอใช้คำว่า “คุณธรรมอันสมบูรณ์” เนื่องจากเมื่อเปรียบเทียบ
สำนวนแปลต่างๆ และตีความจากบริบทที่คำๆ นี้ปรากฏอยู่ คำว่า “เหริน” มักมีความหมายเป็นไป
ตามคำว่า “คุณธรรมอันสมบูรณ์” เสียส่วนใหญ่* เหรินก็คือคุณธรรมที่ช่วยพัฒนาจิตใจหรือจิต
วิญญาณของคนๆ นั้น ชุมชนใดที่ประพฤติตนตามจารีตแบบแผนทุกประการ แต่ทำไปโดยปราศจาก
เหริน จารีตที่กระทำนั้นย่อมขาดจิตวิญญาณของความเป็นมนุษย์ เพราะกระทำไปโดยถูกบังคับหรือ
ทำไปเหมือนเครื่องจักรที่ไม่รู้สึกกับการกระทำของตน ขงจื้อกล่าวว่า “หากมนุษย์ไร้ซึ่งคุณธรรมอัน
สมบูรณ์ เขาจะมีอะไรเกี่ยวข้องกับจารีตพิธีกรรม หากมนุษย์ไร้ซึ่งคุณธรรมอันสมบูรณ์ เขาจะมี
อะไรเกี่ยวข้องกับคนตรี”⁷ สิ่งสำคัญสำหรับการปฏิบัติจารีตไม่ใช่การปฏิบัติตามข้อกำหนดอย่าง
ครบถ้วน หากคือการปฏิบัติตามจารีตด้วยใจที่มีคุณธรรม ดังนั้นเมื่อหลิงฟิง (Lin Fang) ถามขงจื้อว่า
อะไรคือสิ่งสำคัญที่สุดในจารีตพิธีกรรม ขงจื้อตอบว่า “เป็นคำถามที่สำคัญมากจริงๆ กรณีพิธีกรรม
ทั่วไปการจัดพิธีอย่างเรียบง่ายย่อมดีกว่าการจัดอย่างหรูหราฟุ่มเฟือย ส่วนพิธีศพ การมีความรู้สึกโศก

^{*} Ibid., 9/3, p. 64. หมวกลินินในที่นี้ อาเธอร์ วาเลย์ อธิบายว่าเป็นหมวกที่จารีตกำหนดให้
ใส่ในงานศพ Arthur Waley, tr, The analects of Confucius (London: Unwin Paperback, 1988),
p. 138 Foot note no. 3.

^{*} ผู้วิจัยใช้ตัวบทสำนวนแปลของ Arthur Waley, D. C. Lau, James Legge และ
Wing – tsit Chan

⁷ Ibid., 3/3, pp. 14-15.

เสรีภาพเกี่ยวกับการจากไปของผู้ตาย บ่อมสำคัญกว่าการมุ่งเน้นสนใจความพิถีพิถันในการพิธี³⁸ จากลักษณะบทบาทและความสำคัญของหลัและเหริน อาจกล่าวได้ว่าการเรียนรู้หลั ก็คือการขัดเกลา ด้านพฤติกรรมที่ปฏิบัติต่อผู้อื่นในระบบความสัมพันธ์ โดยมีจาริตประเพณีและกฎเกณฑ์พิธีกรรม เป็นแบบแผนการขัดเกลา ส่วนการเรียนรู้เหรินก็คือการขัดเกลาพัฒนาด้านจิตใจให้มีคุณธรรมนั่นเอง แต่การเรียนรู้ทั้งสองอย่างต้องขัดเกลาไปพร้อมๆ กัน เพราะเหรินไม่ใช่เป็นเพียงสภาวะที่เกิดภายในจิตใจโดยไม่ต้องแสดงออกมา การแสดงออกของเหรินจะออกมาในรูปแบบของการกระทำ ซึ่งจาริตจะเป็นหลักหรือกรอบอันดีงามเหมาะสมที่เหรินจะแสดงออกมาได้อย่างสมมูล ในทางกลับกันการขัดเกลาพฤติกรรมให้เป็นไปตามจาริตโดยไม่ได้ขัดเกลาจิตใจให้มีคุณธรรม มนุษย์ย่อมจำได้แก่วิธีการปฏิบัติ แต่ไม่สามารถนำจาริตที่ตนเรียนรู้ไปปฏิบัติตามสภาพเงื่อนไขที่แตกต่างกันในแต่ละคนได้ เพราะไม่ได้ปฏิบัติด้วยใจ ขงจื้อกล่าวว่า “มีเพียงแต่คนที่มีความดีอันสมบูรณ์เท่านั้นที่จะรู้ว่า จะรักและเกลียดคนอื่นอย่างไร”³⁹ และ “หากความต้องการมาจากคุณธรรมอันสมบูรณ์ บ่อมไม่มีพฤติกรรมของความชั่วร้ายเกิดขึ้น”⁴⁰

จากคำกล่าวข้างต้นของขงจื้อทำให้เห็นได้ว่า คำว่า “เหริน” นอกจากจะหมายถึงชุดของคุณธรรมต่างๆ ที่ผู้คนจะต้องมี เวลาปฏิบัติต่อกันตามจาริตในระบบความสัมพันธ์แล้ว เหรินยังเป็นตัวกำหนดด้วยว่าควรจะประพฤติปฏิบัติตนอย่างไรในกรณีที่เกินเลยขอบเขตที่จาริตกำหนดไว้ หรือในกรณีที่เงื่อนไขสถานการณ์ของแต่ละคู่สัมพันธ์แตกต่างกันในแต่ละบุคคล เหรินที่ทำหน้าที่นี้เรียกว่าหลั “จง” (Chung) และ “สู่” (Shu) หลั “จง” ก็คือ “การซื่อตรงต่อหลักธรรมชาติของคนที่มีความดีต่อผู้คน”* ในคัมภีร์ขงจื้อบันทึกไว้ว่า ฟานฉีถามเกี่ยวกับคุณธรรมอันสมบูรณ์ ขงจื้อตอบว่า “ก็คือการรักมนุษยทุกคน”⁴¹ เมื่อมีความปรารถนาดีต่อเพื่อนมนุษย์แล้ว การปฏิบัติต่อเขาด้วยการเอาใจเขามาใส่ใจเราก็คือ หลั “สู่” ในคัมภีร์ขงจื้อบันทึกไว้ว่า จ้อกั้ง (Tsze – Kung) ถามขงจื้อเกี่ยวกับคำพูดที่จะใช้ยึดเป็นหลักปฏิบัติไปตลอดชีวิต ขงจื้อตอบว่า “มันไม่ใช่การตอบแทนหรือ? สิ่งที่เราไม่ต้องการให้คนอื่นทำกับเรา เราก็อย่าไปทำกับคนอื่น”⁴² จางจื้อ (Tsang Tzu) ซึ่งเป็นศิษย์คนหนึ่งของขงจื้อกล่าวถึงหลักการที่ร้อยเรียงแนวคิดของขงจื้อทั้งหมดไว้ว่า “หลักการของท่านอาจารย์ไม่มีสิ่งใด

³⁸ Ibid., 3/4, p. 15.

³⁹ Wing – tsit Chan, A source book in Chinese philosophy, 4/3, p. 25.

⁴⁰ James Legge, Confucian analects, 4/4, p. 23.

* Ibid., 4/15, p. 26. คำว่า “Chung” มีผู้แปลแตกต่างกันไป เช่น วิง – จิต ซาน แปลว่า “conscientiousness” อาเธอร์ วาเลย์ แปลว่า “loyalty to superiors” ดี. ซี. เลา แปลว่า “doing one’s best” ผู้วิจัยยึดตามฉบับแปลของ เจมส์ เลก ที่แปลว่า “to be true to the principle of our nature”

⁴¹ Ibid., 12/22, p. 103.

⁴² Ibid., 15/23, p. 138.

นอกเหนือไปจาก การตรงต่อหลักธรรมชาติของคนที่มีต่อผู้คน และคุณธรรมที่เราใช้ตรวจสอบตัวเอง ว่าเราไม่ยอมเป็นอย่างใดก็จงอย่าทำกับคนอื่นอย่างนั้น”⁴³

พลังของจารีตและเหริน เป็นพลังสำคัญที่ทำให้มนุษย์บรรลุความเป็นมนุษย์ และทำให้สังคม เป็นชุมชนมนุษย์ที่แท้จริง แต่พลังเหล่านี้ไม่ใช่อยู่เฉยๆ จะเกิดขึ้นเองได้ เราได้ทราบแล้วว่าการศึกษา หรือการเรียนรู้เป็นกลไกสำคัญที่ขัดเกล่าให้ประชาชนประพุดิจารีตและเหริน ได้อย่างสมดุล แต่อะไรคือแรงขับเคลื่อนแรกที่ทำให้ประชาชนหันมาสนใจขัดเกล่าจารีตและเหริน คำตอบก็คือขงจื้อ เชื่อในพลังที่แฝงไว้ในคู่สัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับผู้ถูกปกครอง หากผู้ปกครองขัดเกล่าคุณธรรม ความประพุดิ และบุคลิกภาพให้ถูกต้องเหมาะสม ประชาชนย่อมเชื่อฟังและปฏิบัติตาม ขงจื้อกล่าวไว้ว่า “ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ใหญกับผู้เล็กก็เหมือนกับความสัมพันธ์ระหว่างลมกับหญ้า หญ้ามักถู เมื่อลมพัดผ่าน”⁴⁴ สำหรับผู้ที่ไม่เห็นด้วยกับข้อเสนอของขงจื้อ อาจวิจารณ์ว่าการอ้างเหตุผลเช่นนี้ดู ไม่ค่อยสมเหตุสมผลนัก ที่อธิบายว่าทำไมมนุษย์จะหันมาสนใจขัดเกล่าจารีตและเหริน ในขณะที่บ้าน เมืองกำลังวุ่นวาย กล่าวคือข้ออ้างนี้อาจไม่เป็นจริง อย่างไรก็ตามการพิจารณาว่าข้ออ้างนี้เป็นจริงหรือไม่ เป็นสิ่งที่เกินเลยจากงานวิจัยชิ้นนี้ เพราะข้ออ้างนี้ไม่สามารถพิสูจน์ได้ในระดับทฤษฎี จำเป็นต้อง นำข้อเสนอของขงจื้อ ไปปฏิบัติ จึงจะตัดสินได้ว่าพลังชักนำที่แฝงไว้ในความสัมพันธ์ระหว่างผู้ ปกครองกับผู้ได้ปกครองเป็นจริงหรือไม่ ถึงแม้ขงจื้อจะไม่ได้อธิบายไว้ชัดเจนว่า ทำไมผู้ปกครองจึง มีอำนาจมีอิทธิพลชักจูงความคิดและพฤติกรรมของประชาชนได้ แต่ขงจื้อได้แสดงการอ้างเหตุผล เปรียบเทียบว่าความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครอง กับผู้ถูกปกครองที่ทำให้ผู้ปกครองหันมาขัดเกล่า คุณธรรมและพฤติกรรมตามหลักการที่ขงจื้อเสนอ น่าจะดีกว่าความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับผู้ ถูกปกครองที่ใช้กฎหมายและการออกคำสั่งบังคับ ใน *คัมภีร์ขงจื้อ* เล่มที่ 13 บทที่ 6 บันทึกคำพูดของ ขงจื้อไว้ว่า “ถ้าการกระทำของเจ้านครถูกต้อง ประชาชนก็จะคล้อยตามโดยไม่ต้องออกคำสั่ง ถ้าการ กระทำของเจ้านครไม่ถูกต้อง แม้ว่าจะออกคำสั่ง ประชาชนก็ไม่เชื่อฟัง”⁴⁵ ส่วนในเล่มที่ 2 บทที่ 3 บันทึกไว้อีกด้วยว่า “ถ้าประชาชนถูกปกครองด้วยกฎหมายและการลงโทษ พวกเขาจะพยายามหลีกเลี่ยงการลงโทษ และไม่มี ความละอายใจ หากประชาชนถูกปกครองด้วยคุณธรรมและจารีต พวกเขา จะมีความละอายและยังเป็นคนดีอีกด้วย”⁴⁶ จากบันทึกที่ยกมาแสดงให้เห็นว่าขงจื้อไม่เห็นด้วยกับการ ปกครองโดยใช้อำนาจกฎหมายและการลงโทษ ขงจื้อเปรียบเทียบผลของการใช้พลังที่แฝงไว้ในความ สัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองและผู้ได้ปกครองโดยใช้จารีตและคุณธรรมว่า น่าจะดีและน่านำไปปฏิบัติ มากกว่าการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับผู้อยู่ได้ปกครองโดยใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือ

⁴³ Ibid., 4/15, p. 26.

⁴⁴ Ibid., 12/19, p. 101.

⁴⁵ Wing – tsit Chan, *A source book in Chinese philosophy*, 13/6, p. 41.

⁴⁶ James Legge, *Confucian analects*, 2/3, p. 7.

เพราะการปกครองตามข้อเสนอของขงจื้อนอกจากจะควบคุมประชาชนได้แล้ว ยังเสริมสร้างจริยธรรมให้ประชาชนด้วย ในขณะที่การใช้อำนาจกฎหมาย แม้ว่าอาจจะควบคุมประชาชนได้จริง แต่ความสัมพันธ์เช่นนี้ไม่ได้สร้างความทะนุถนอม ความยำเกรง และคุณธรรมให้ประชาชน ดังนั้นขงจื้อจึงเชื่อมั่นว่าหากเปรียบเทียบผลที่ตามมาแล้ว การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองและผู้ถูกปกครองโดยใช้จารีตและคุณธรรม ย่อมดีกว่าความสัมพันธ์ที่ใช้กฎหมาย

ความสัมพันธ์ระหว่างภาษาและความเป็นจริงกับการจัดระเบียบสังคม

อย่างที่กล่าวไว้แล้วในช่วงตอนต้นของบทว่าขงจื้อเป็นนักปรัชญาท่านแรกที่ยึดมั่นพลังของภาษาในการพัฒนาความเป็นมนุษย์และการจัดระเบียบสังคม แต่การมองเห็นพลังของภาษาในทัศนะของขงจื้อ อาจรวมไปถึงการสื่อสารชนิดอื่นอย่าง คนตรี บทกวี การรำยรำ และภาษากายด้วย อย่างที่ เดวิด แอล. ฮอลล์ (David L. Hall) และ โรเจอร์ ที. เอมส์ (Roger T. Ames) ได้วิเคราะห์ทัศนะเกี่ยวกับภาษาและการสื่อสารของขงจื้อไว้ในหนังสือ "Thinking through Confucius" ว่า ทัศนะภาษาในปรัชญาของขงจื้อรวมไปถึงความสามารถทางด้านคนตรี บทกวี และการรำยรำด้วย⁴⁷ แต่สำหรับการวิเคราะห์ทัศนะภาษาและความเป็นจริงของขงจื้อในงานวิจัยชิ้นนี้มุ่งศึกษาการสื่อสารที่เป็นคำพูดเท่านั้น เนื่องจากคนตรี บทกวี การรำยรำ และภาษากาย มีลักษณะการสื่อสารและความสัมพันธ์กับความเป็นจริงที่แตกต่างจากภาษาพูดธรรมดา การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการสื่อสารเหล่านี้กับความเป็นจริง จึงเป็นเรื่องสลับซับซ้อน และต้องการการศึกษาที่ละเอียดเป็นการเฉพาะแยกออกไปอีก ดังนั้นคำว่า "ภาษา" จึงมีขอบเขตเฉพาะภาษาพูดเท่านั้น

จากการที่ขงจื้อมองเห็นพลังของภาษาในการพัฒนามนุษย์ และการจัดระเบียบสังคม ขงจื้อมองเห็นบทบาทของภาษาว่ามีหน้าที่สำคัญอยู่ 2 ประการคือ

ประการแรก ภาษามีบทบาทสำคัญในการเป็นแหล่งความรู้ และเป็นเครื่องมือในการรู้จักมนุษย์ หากผู้รวบรวมคัมภีร์มีเหตุผลในการเรียงลำดับซึ่งแฝงนัยทางปรัชญาเอาไว้* คัมภีร์ขงจื้อเล่ม

⁴⁷ David L. Hall and Roger T. Ames, Thinking through Confucius (New York: State University of New York Press, 1987), pp. 251-304.

* สุวรรณา สถาอานันท์ ได้วิเคราะห์เกี่ยวกับลักษณะของคัมภีร์ขงจื้อที่ดูเหมือนผู้เรียบเรียงจะเรียงไว้อย่างไม่ได้เจตนาจะแฝงอะไรไว้ในการเรียบเรียงเช่นนั้นว่า จริงๆ แล้วคัมภีร์ขงจื้ออาจถูกเรียบเรียงอย่างมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้สอดคล้องกับเนื้อหาปรัชญาของขงจื้อก็เป็นได้ โปรดดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน สุวรรณา สถาอานันท์, มนุษย์ทัศน์ในปรัชญาตะวันออก, หน้า 47-69.

ที่ 1 บทที่ 1 กับบทสุดท้าย เล่มที่ 20 บทที่ 3 อาจมีเนื้อหาที่สัมพันธ์กัน ซึ่งแฝงนัยการมองเห็นพลังของภาษาในการเป็นแหล่งความรู้เอาไว้ เนื้อหาในเล่มที่ 1 บทที่ 1 มีดังนี้

ขงจื๊อกล่าวว่า “มันไม่น่าดีใจหรือหรือ ที่ได้ร่ำเรียนด้วยความมานะพากเพียรอย่างสม่ำเสมอ และได้นำมาใช้?” “มันไม่น่ายินดีหรือหรือ ที่มีเพื่อนจากแดนไกลมาเยี่ยมเยียน?” “เขาไม่ใช่บุคคลที่มีคุณธรรมที่สมบูรณ์หรือหรือ เขาผู้ซึ่งไม่รู้สึกราวุ่นใจแม้ว่าใครๆ จะไม่จารึกเรื่องราวเกี่ยวกับเขา”⁴⁸

ส่วนในเล่มที่ 20 บทที่ 3 ซึ่งเป็นบทสุดท้าย บันทึกไว้ดังนี้

ขงจื๊อกล่าวว่า “ถ้าปราศจากการตระหนักรู้ในโอกาสของสวรรค์ ก็เป็นไปไม่ได้ที่จะเป็นสุภาพชน ถ้าปราศจากการคุ้นเคยกับกฎแห่งความถูกต้องเหมาะสม ก็เป็นไปไม่ได้ที่จะสร้างบุคลิกภาพ ถ้าปราศจากการรู้จักถึงพลังของภาษา ก็เป็นไปไม่ได้ที่จะรู้จักมนุษย์”⁴⁹

การที่ขงจื๊อกล่าวว่า การมีเพื่อนจากแดนไกลมาเยี่ยมเป็นเรื่องที่น่ายินดีนั้น เป็นเพราะการร่ำเรียนตามความคิดของขงจื๊อคือ การร่ำเรียนจากการสัมพันธ์กับผู้คน ไม่ใช่การร่ำเรียนจากการอ่านตำรา นั่งคิดอย่างเดียว การได้รู้จักผู้คนที่คือได้เรียนรู้แบบแผนความประพฤติที่ถูกต้องเหมาะสม เมื่อเราสัมพันธ์กับผู้คน หากเราไม่จริงจังในการคบหา คนที่เราคบด้วยย่อมหลีกเลี่ยงที่จะคบค้าสมาคมด้วย การที่เพื่อนมาจากแดนไกลเพื่อมาเยี่ยมเยียน จึงเป็นเรื่องน่ายินดี แสดงว่าเราได้เรียนรู้การสัมพันธ์กับผู้คนอย่างถูกต้องเหมาะสม แต่การจะเรียนรู้การปฏิบัติต่อผู้คนที่ได้อย่างถูกต้อง จะต้องตระหนักรู้ถึงพลังของภาษาที่ตนใช้เวลาปฏิบัติสัมพันธ์กับผู้อื่น เมื่อความสัมพันธ์ไม่ต่อเนื่องการจะเรียนรู้จารีตและการจัดเกลาคุณธรรม หรือแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน ย่อมไม่อาจเกิดขึ้นได้ การที่ขงจื๊อกล่าวไว้ในบทสุดท้ายว่า ถ้าไม่รู้ถึงพลังของภาษา ย่อมไม่รู้จักมนุษย์ จึงหมายถึงภาษาเป็นเครื่องมือในการหาความรู้จากการสัมพันธ์กับมนุษย์ การที่ผู้เรียบเรียงนำทั้งสองบทมาเป็นบทแรกและบทสุดท้าย จึงอาจแฝงนัยสำคัญเกี่ยวกับบทบาทของภาษาในปรัชญาของขงจื๊อเอาไว้ก็เป็นได้

นอกจากนี้ภาษายังเป็นเครื่องมือที่ทำให้เราเรียนรู้พฤติกรรมและคุณธรรมของคนทั้งหลายด้วยว่า เขาเป็นคนเช่นไร อะไรควรยึดปฏิบัติตาม และอะไรควรละเว้นที่จะกระทำ ขงจื๊อกล่าวไว้ว่า “เมื่อเราเดินไปกับคนสองคน พวกเขาก็เป็นครูสอนเราได้ เราจะเลือกส่วนที่ดีของเขา แล้วปฏิบัติ

⁴⁸ James Legge, *Confucian analects*, 1/1, p. 1.

⁴⁹ *Ibid.*, 20/3, p. 184.

ตาม ส่วนคุณสมบัติที่ไม่ดีของเขา เราก็หลีกเลี่ยงที่จะกระทำตาม”⁵⁰ ในการพิจารณาว่าบุคคลคนหนึ่ง เป็นคนเช่นไร ขงจื้อเสนอให้ดูที่ภาษาที่คนนั้นใช้ และดูที่การกระทำว่าตรงกับคำพูดหรือไม่ เพื่อที่จะได้รู้ว่าเขามีความซื่อสัตย์ ความจริงใจแค่ไหน การพิจารณาผู้คนจากการกระทำขงจื้อเสนอหลักการพิจารณาว่า “จงดูสิ่งที่เขาทำ พิจารณาเจตนาของเขา แล้วตรวจสอบในสิ่งที่เขาทำเมื่ออยู่ที่บ้าน (หากพิจารณาคนเช่นนี้) เขาจะปิดบังลักษณะอุปนิสัยของเขาไว้ได้อย่างไร เขาจะปิดบังลักษณะอุปนิสัยของเขาไว้ได้อย่างไร” การพิจารณาผู้คนจากคำพูดของเขาเพียงอย่างเดียว ข้อมไม่เพียงพอที่จะเรียนรู้พฤติกรรมและความมีคุณธรรมของเขา เพราะคนบางคนมักพูดเสแสร้งและประจบสอพลอ การพิจารณาแล้วหลงตามคำพูดโดยไม่ตรวจสอบการกระทำ จึงเป็นวิธีการเรียนรู้มนุษย์ที่ผิด ในขณะที่เดียวกันการพิจารณาการกระทำเพียงอย่างเดียว โดยไม่พิจารณาคำพูดของเขา เราย่อมไม่ทราบว่าเขามีความซื่อตรงและจริงใจแค่ไหน คนบางคนอาจกระทำดี แต่ใช้คำพูดที่ไม่ตรงหรือเกินเลยพฤติกรรมของคน เช่นขุนนางบางคนอาจมีความสามารถและทำตามหน้าที่ช่วยเหลือผู้ปกครองบริหารประเทศเป็นอย่างดี แต่ขุนนางคนนี้อาจใช้คำพูดแสดงความเย่อหยิ่ง คุยโวเกินเลยสถานภาพขุนนางของตน ทำให้นาม “ขุนนาง” ผิดเพี้ยนไป หากเราพิจารณาที่การกระทำตามหน้าที่ขุนนางเพียงอย่างเดียว โดยไม่ดูพฤติกรรมการใช้ภาษาของเขาด้วยว่ามีความซื่อตรงจริงใจแค่ไหน เราย่อมขาดการเรียนรู้ส่วนที่ไม่ดีเกี่ยวกับการใช้ภาษาและคุณธรรมความซื่อสัตย์ของเขา การเรียนรู้เช่นนี้เป็นวิธีการที่ไม่ถูกต้องเช่นกัน ดังนั้นในการแสวงหาความรู้จากการเรียนรู้มนุษย์ ขงจื้อจึงเสนอให้พิจารณาทั้งคำพูดและการกระทำไปพร้อมๆ กัน หากคำพูดที่เขาพูดและการกระทำสอดคล้องกันแม้ว่าเขาจะเป็นคนไม่ดี แต่เราสามารถเรียนรู้สิ่งดีจากเขาได้ว่าเขาเป็นคนซื่อตรงจริงใจ ส่วนการกระทำที่ไม่ดีของเขาเราก็ควรหลีกเลี่ยงเสีย อย่างไรก็ตามเดิมทีขงจื้อจะไม่พิจารณาคนที่การกระทำหรือคำพูดของเขาอย่างหนึ่งอย่างใดเพียงอย่างเดียว แต่มีอยู่กรณีหนึ่งที่ขงจื้อยอมรับว่าไม่จำเป็นต้องดูที่คำพูดของเขาก่อนว่าจริงใจและสอดคล้องกับการกระทำหรือไม่ เพราะการกระทำของเขาแสดงให้เห็นชัดเจนว่าเป็นคนเช่นไร โดยไม่ต้องตรวจสอบหรือเรียนรู้จากคำพูดของเขา กรณีนั้นคือการที่ขงจื้อพบไจ้อวี่ (Tsai Yu) นอนตอนกลางวัน ขงจื้อกล่าวว่า “ไม้ที่สุ่มไม่สามารถตัดแต่งได้ กำแพงที่เลอะอยู่ที่พื้นไม่สามารถโบกได้ คนๆ นี้มีประโยชน์อะไรที่เราจะติเตียนเขา? ครั้งแรกที่เราเจอคนวิธีของเราคือฟังคำพูด และคอยดูพฤติกรรมของเขา ขณะนี้วิธีของเราที่ฟังคำพูด และดูที่การกระทำเปลี่ยนแล้วเพราะเราเรียนรู้

⁵⁰ Ibid., 7/21, p. 52.

* Ibid., 2/10, p. 10. ข้อความในวงเล็บผู้วิจัยเขียนเพิ่มเติมเองเพื่อความเข้าใจความหมายของบทนี้

จากโฮ่วคนนี่”*

จะเห็นได้ว่าภายใต้การเรียนรู้ในระบบความสัมพันธ์ ภาษามีบทบาทสำคัญในการจัดการความเป็นมนุษย์ที่แท้อย่างยิ่ง คนที่อยากเป็นสุภาพชนจะต้องตระหนักถึงความสำคัญนี้ ดังที่ขงจื้อกล่าวไว้ว่า “คนที่ต้องการเป็นสุภาพชนจะไม่ตอบสนองของความหิวกระหาย จะไม่ตอบสนองของความสะดักสะบายในที่พักอาศัย สุภาพชนจะเพียรในสิ่งที่เขากำลังทำ และระมัดระวังในคำพูด เขาจะสนิทสนมจนเป็นนิตยกับคนที่มีคุณธรรม ซึ่งเขาสามารถเรียนรู้ แล้วนำมาแก้ไขได้ คนเช่นนี้อาจกล่าวได้ว่ารักการรำเรียน”⁵¹

ประการที่สอง ภาษาเป็นเครื่องมือของผู้ปกครองในการจัดระเบียบสังคม วิธีการที่ผู้ปกครองจะใช้ภาษาเป็นเครื่องมือในการปกครองก็คือ การแก้ไขนามให้ถูกต้อง หรือ “เจิ้งหมิง” *คัมภีร์ขงจื้อ* เล่มที่ 13 บทที่ 3 บันทึกเกี่ยวกับหลัก “เจิ้งหมิง” ไว้ดังนี้

จื่อลู่กล่าวว่า “ท่านผู้ปกครองแห่งรัฐเหว่ย กำลังรอท่านอาจารย์เพื่อที่จะให้ท่านไปช่วยการปกครอง อะไรที่ท่านอาจารย์จะพิจารณาทำเป็นสิ่งแรก?”

ขงจื้อตอบว่า “สิ่งจำเป็นเลยก็คือ การแก้ไขนามให้ถูกต้อง”

จื่อลู่กล่าวว่า “เป็นเช่นนั้นหรือ! ท่านอาจารย์ก็รู้อะไรมากมาย ทำไมต้องเป็นการแก้ไขนามให้ถูกต้องด้วย?”

ขงจื้อกล่าวว่า “ช่างเป็นคนที่ไม่ได้รับการจัดการเสียจริงโฮ่ว! ในเรื่องที่ไม่รู้สุภาพชนมักแสดงออกด้วยความระมัดระวัง ถ้านามไม่ได้รับการแก้ไขให้ถูกต้อง ภาษาก็ไม่สอดคล้องกับความจริง ถ้าภาษาไม่สอดคล้องกับความจริง กิจต่างๆ ก็ไม่สามารถดำเนินไปจนประสบความสำเร็จ เมื่อกิจต่างๆ ไม่สามารถดำเนินไปจนประสบความสำเร็จ จาริตและคนตรี ก็จะไม่แบ่งบาน การลงทัณฑ์ก็จะไม่ใช่การลงโทษที่เหมาะสม เมื่อการลงโทษไม่ใช่การลงโทษที่เหมาะสม ประชาชนก็ไม่รู้ว่าจะเคลื่อนไหวมือหรือเท้าอย่างไร ดังนั้นสุภาพชนจึงพิจารณาการแก้ไขนามให้ถูกต้อง เป็นสิ่งจำเป็นขั้นพื้นฐานซึ่งนามที่ใช้พูดจะต้องพูดอย่างเหมาะสม และสิ่งที่เขาพูดจะต้องเป็นไปอย่างสอดคล้องกับนาม

* Ibid., 5/9, p. 31. การที่โจ้ววินอนตอนกลางวันเป็นพฤติกรรมที่บ่งบอกว่าเป็นคนขี้เกียจ ไม่ทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม ไม่เอาใจใส่การศึกษาเรียนรู้สิ่งต่างๆ รวมทั้งไม่ปรนนิบัติดูแลบิดามารดา สำหรับขงจื้อคนที่ไม่มีนิสัยชอบถามว่า “ฉันควรคิดถึงเรื่องนี้อย่างไร ฉันควรคิดถึงเรื่องนี้อย่างไร” ขงจื้อกล่าวว่า “เราก็ไม่อาจทำอะไรกับคนเช่นนี้ได้” (15/15) การที่โจ้ววินอนตอนกลางวันอาจบ่งบอกถึงนิสัยเช่นนี้ด้วย ดังนั้นกรณีของโจ้ววิ ขงจื้อจึงคิดว่าไม่สามารถจัดการได้แล้ว

⁵¹ Ibid., 1/14, pp. 5-6.

ด้วย สิ่งที่สุภาพชนต้องการก็คือ ในคำพูดของเขาจะไม่มีสิ่งใดที่ไม่ถูกต้อง”*

ขงจื้อมองว่านามที่สุภาพชนหรือผู้ปกครองจะต้องแก้ไขให้ถูกต้อง ก็คือนามหน้าที่และสถานภาพตามระบบความสัมพันธ์ทั้งห้า ขงจื้อไม่ได้เน้นว่านามที่แก้ไข ความหมายของนามและสิ่งทีนามบ่งถึงจะต้องถูกต้องตามธรรมชาติที่มันเป็นหรือไม่ หากแต่ต้องสอดคล้องกับสภาพสังคมในปัจจุบันที่มีการสืบเนื่องจารีตคุณธรรมจากอดีต

เมื่อผู้ปกครองมีอิทธิพลชักจูงประชาชนได้ การจะให้ประชาชนปฏิบัติตนเป็นพลเมืองที่ดีและถูกต้อง ผู้ปกครองต้องใช้ภาษากำหนดหน้าที่และสถานภาพของคู่สัมพันธ์ให้ชัดเจน ด้วยการปฏิบัติตนให้มีคุณธรรมและเรียนรู้จารีตเพื่อให้สมกับนาม ในที่นี้ผู้ปกครองก็เป็นมนุษย์คนหนึ่งเมื่อเกิดมาต้องอยู่ในคู่สัมพันธ์ที่เหลือทั้งสี่ด้วย ดังนั้นเมื่อผู้ปกครองประพฤติตนตามคู่สัมพันธ์ทั้งห้าและใช้นามเรียกสถานภาพของตนอย่างถูกต้องเหมาะสม ประชาชนย่อมปฏิบัติตามได้อย่างถูกต้องไม่สับสน อย่างที่ขงจื้อกล่าวไว้ว่า “เมื่อเจ้านครเป็นเจ้านคร ขุนนางเป็นขุนนาง บิดาเป็นบิดา บุตรเป็นบุตร เมื่อนั้นรัฐก็เป็นรัฐ”⁵²

นอกจากนี้ผู้ปกครองต้องตระหนักไว้ว่า ลูกน้องคนใดควรใช้หรือปลดวาง โดยใช้ภาษาเป็นเครื่องมือ กล่าวคือให้พิจารณาจากคำพูดและการกระทำว่าสอดคล้องหรือไม่ ขุนนางที่พูดประจบประแจง และแสดงความเคารพมากเกินไป มักพุดเกินจากที่กระทำและเป็นคนไร้คุณธรรม⁵³ คนที่ดีแต่พูดอย่างเดียวย่อมไม่มีประโยชน์ต่อบ้านเมือง ขุนนางที่ใช้คำพูดพอแสดงความหมายและความตั้งใจ เมื่อดูที่การกระทำมีความสอดคล้องกับสิ่งที่พูด ย่อมบ่งบอกว่าขุนนางคนนั้นมีคุณธรรม⁵⁴ ผู้ปกครองจึงควรเชิดชู เพื่อให้คนดีได้ช่วยบริหารบ้านเมือง ในขณะที่เดียวกันผู้ปกครองก็ควรวางท่าทางและอริยาบถรวมทั้งคำพูดให้นำเกรงขามน่าเคารพด้วย⁵⁵ เพื่อที่ประชาชนจะได้เคารพเชื่อฟังและละเอียดใจจนต้องปฏิบัติตาม เมื่อผู้ปกครองใช้พลังของภาษาในทางที่ถูกต้อง ผู้ปกครองย่อมเหมือนแหล่งความรู้ที่ประชาชนใช้ยึดเป็นแบบแผนปฏิบัติตามได้ ในขณะเดียวกันประชาชนยังได้รับการขัดเกลาจารีตการใช้ภาษาที่ถูกต้องด้วยว่า การจะใช้นามใด การกระทำต้องสอดคล้องกับนามนั้น

* Ibid., 13/3, pp. 105-106. ช่วงที่กล่าวถึงการลงทัณฑ์ นักวิชาการต่างลงความเห็นว่า ส่วนนี้น่าจะเพิ่มเติมภายหลัง เนื่องจากไม่สอดคล้องกับปรัชญาของขงจื้อที่ไม่สนับสนุนให้ปกครองด้วยการลงโทษ โปรดดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้จาก Arthur Waley, *The analects of Confucius*, p. 22.

⁵² Ibid., 12/11, p. 99.

⁵³ Ibid., 5/24, p. 36; 13/23, p. 114.

⁵⁴ Arthur Waley, *The analects of Confucius*, 15/40, p. 201.

⁵⁵ James Legge, *Confucian analects*, 8/4, p. 58.

ในคัมภีร์ขงจื๊อเล่มที่ 13 บทที่ 15 เป็นตัวอย่างบันทึกที่ขงจื๊อกล่าวถึงบทบาทของภาษาในการจัดระเบียบสังคมผ่านผู้ปกครอง บทนั้นมีเนื้อหาดังนี้

ท่านเจ้าเมืองจึงถามขงจื๊อว่า “มีประโยชน์เดียวหรือไม่ ที่ทำให้ประเทศเจริญรุ่งเรือง” ขงจื๊อตอบว่า “ไม่มีคำกล่าวใดที่เป็นเช่นนั้น แต่อย่างไรก็ตามมีคำกล่าวหนึ่งที่ใกล้เคียงซึ่งประชาชนทุกคนคือ ‘การเป็นกษัตริย์นั้นยาก และการเป็นอมตย์นั้นไม่ง่าย’ ผู้ปกครองที่เข้าใจอย่างแท้จริงว่า ‘การเป็นกษัตริย์นั้นยาก’ ก็ย่อมใกล้เคียงแล้วที่ปกครองประเทศด้วยประโยชน์เดียว” ท่านเจ้าเมืองถามต่อว่า “มีประโยชน์เดียวหรือไม่ที่สามารถทำลายประเทศได้” ขงจื๊อตอบว่า “ไม่มีคำกล่าวใดที่เป็นเช่นนั้น แต่อย่างไรก็ตามมีคำกล่าวหนึ่งที่ใกล้เคียง ซึ่งประชาชนทุกคนคือ ‘อะไรที่เป็นความพอใจของการเป็นกษัตริย์ ถ้าไม่ใช่ว่ากษัตริย์สามารถทำอะไรก็ได้ตามใจและไม่มิใครกล้าโต้แย้ง?’ ถ้าสิ่งที่ผู้ปกครองพูดเป็นสิ่งที่ดี ย่อมเป็นการดีที่ไม่มีใครต่อต้าน แต่ถ้าสิ่งที่ผู้ปกครองพูดเป็นสิ่งเลว มันไม่ใกล้เคียงแล้วหรือที่การปกครองประเทศของเขาทำลายบ้านเมืองด้วยประโยชน์เดียว”⁵⁶

บ้านเมืองจะเป็นระเบียบหรือไม่ ขึ้นอยู่กับนามของความสัมพันธ์ทั้งห้าต้องสอดคล้องกับความ เป็นจริง ดังนั้นขงจื๊อจึงกล่าวว่าไม่มีประโยชน์ที่จะทำให้บ้านเมืองเจริญ เพราะระเบียบของสังคมขึ้นอยู่กับนามของคู่สัมพันธ์ทั้งห้า แต่อย่างไรก็ตามนาม “ผู้ปกครอง” เป็นนามแรกที่ต้องแก้ไขให้ถูกต้อง เพราะเมื่อผู้ปกครองขัดเกลาคุณธรรมและจริยคติที่ปฏิบัติจนสมนาม “ผู้ปกครอง” แล้วนามอื่นย่อมจะได้รับการแก้ไขให้ถูกต้องตามมา ดังนั้นขงจื๊อจึงได้กล่าวว่าผู้ปกครองที่ตระหนักถึงค่าว่าการเป็น “กษัตริย์” นั้นยาก ย่อมใกล้เคียงแล้วที่ปกครองบ้านเมืองด้วยประโยชน์เดียว ในขณะที่หากผู้ปกครองประพฤตินั้นไม่สมนาม ไม่รู้ถึงความสำคัญของภาษา คำพูดที่ออกมาไม่ได้สอดคล้องกับการกระทำ อีกทั้งถ้าไม่มีใครกล้าโต้แย้งการไร้คุณธรรมของผู้ปกครอง ผู้ปกครองที่ไม่ทำตามนาม “ผู้ปกครอง” ย่อมใกล้เคียงแล้วที่ทำลายบ้านเมืองด้วยประโยชน์เดียว

จากการวิเคราะห์ข้างต้นจะเห็นได้ว่า ภาษามีบทบาทสำคัญอย่างมากสำหรับปรัชญาการเมืองของขงจื๊อ แต่อย่างไรก็ตามการที่ภาษาคำเนินบทบาทหน้าที่ของมันได้ เพราะขงจื๊อแฝงทัศนะเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับความเป็นจริงไว้ ซึ่งสะท้อนออกมาในหลักการแก้ไขนามให้ถูกต้องว่า ภาษาควรจะมี ความหมายที่ชัดเจนเพื่อสะท้อนความเป็นจริงได้ ถ้าหากภาษาไม่มีความหมายที่ชัดเจนและไม่สามารถสื่อถึงสิ่งที่บ่งถึงได้ ผู้คนย่อมไม่ทราบว่าการปฏิบัติแต่ละนามจะต้องทำอย่างไร อีกทั้งไม่ทราบด้วยว่าจะใช้นามใดเพื่อบ่งถึงสิ่งที่ตนเป็นกันแน่ วิง - ชิต ชาน แสดงความ

⁵⁶ Arthur Waley, *The analects of Confucius*, 13/15, pp. 174-175.

คิดเห็นเกี่ยวกับประเด็นนี้ไว้ว่า ในปรัชญาจีนยุคคลาสสิก แต่ละสำนักต่างก็มีทัศนะของตนเกี่ยวกับภาษาและสิ่งเป็นจริง สำนักเต๋ามีทัศนะไปในเชิงอภิปรัชญา สำนักแห่งนามเป็นไปในเชิงตรรกะ สำนักนิตินิยมเป็นไปในเชิงมุ่งถึงประโยชน์เชิงอำนาจรัฐ แต่สำนักขงจื๊อมีทัศนะเป็นไปในเชิงจริยะ ทำให้นอกจากจะมองว่าภาษาจะต้องสอดคล้องกับความเป็นจริงแล้ว ยังรวมไปถึงภาษาคงกำหนดสถานภาพ และหน้าที่ ให้ชัดเจนด้วย⁵⁷

จะเห็นได้ว่าความเป็นจริงในที่นี้ ไม่ใช่ความเป็นจริงในระดับโลกุตระ (transcendence) เพราะอย่างที่กล่าวไว้แล้วว่าขงจื๊อตั้งเรื่องราวของสวรรค์ลงมาสู่โลกมนุษย์ ความเป็นจริงในที่นี้จึงเป็นความเป็นจริงในระดับสังคมหรือในโลกของวัฒนธรรม (cultural world) หากจะให้ชี้ชัดลงไป ความเป็นจริงในปรัชญาขงจื๊อก็คือ ประวัติศาสตร์ หรือจารีตและคุณธรรมอันสมบูรณ์ กล่าวอีกนัยหนึ่งความเป็นจริงก็คือ แบบแผนอันสูงสุดของการปฏิบัติในแต่ละนามซึ่งได้มาจากการปรับปรุงของแก่นั่นเอง ด้วยเหตุนี้นักวิชาการจีนส่วนใหญ่จึงมักใช้คำว่า “สิ่งเป็นจริง” (Actuality) แทนคำว่า “ความเป็นจริง” (Reality) ซึ่งดูมีความหมายไปในเชิงอภิปรัชญา เพราะคำว่า “สิ่งเป็นจริง” มีความหมายจำกัดเฉพาะความเป็นจริงในโลกจริงๆ โลกนี้เท่านั้น ไม่ใช่โลกอื่น ดังนั้นเพื่อความเข้าใจความเป็นจริงในทัศนะของขงจื๊อให้ถูกต้อง ผู้วิจัยจึงขอใช้คำว่า “สิ่งเป็นจริง” อย่างนักวิชาการจีนท่านอื่นๆ ด้วยเช่นกัน

เฮอร์เบิร์ต ฟิงกาเร็ต (Herbert Fingarette) ได้เปิดประเด็นคำถามเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างภาษาและสิ่งเป็นจริงในทัศนะของขงจื๊อไว้ว่า หากเชื่อว่าในทัศนะของขงจื๊อความสัมพันธ์ระหว่างนามกับสิ่งเป็นจริง เป็นไปในลักษณะที่นามควรจะต้องตรงกับ (correspond) สิ่งเป็นจริง ขงจื๊อจะเชื่อว่านามควรจะต้องสอดคล้องกับหลักการปฏิบัติให้สมกับนาม หรือควรจะต้องสอดคล้องกับสิ่งที่ถูกให้นามกันแน่?⁵⁸ กล่าวคือนามควรจะต้องสอดคล้องกับจารีตคุณธรรมของการเป็น “บุตร” หรือตรงกับบุคคลที่อยู่ในสถานภาพบุตรกันแน่ ฟิงเกอร์เร็ตคิดว่าเราไม่ควรคิดว่าหลัก “เจิ้งหมิง” แผ่ประเด็นดังกล่าวไว้ เพราะเป็นการนำมโนทัศน์ทางตะวันตกมาเป็นกรอบพิจารณา อีกทั้งความแตกต่างระหว่างสองสิ่งในทัศนะของขงจื๊อก็ไม่ชัดเจน⁵⁹

ตามความคิดเห็นของผู้วิจัย ประเด็นคำถามของฟิงกาเร็ตเป็นกรอบการพิจารณาที่สำคัญ ที่ทำให้เราเข้าใจได้ว่าขงจื๊อมองความสัมพันธ์ระหว่างภาษาและความเป็นจริงเป็นอย่างไร ผู้วิจัยคิดว่าเราอาจพิจารณาคำถามดังกล่าวกับหลัก “เจิ้งหมิง” ของขงจื๊อได้ แต่ควรพิจารณาว่าขงจื๊อมองความสัมพันธ์ระหว่างนามกับหลักการปฏิบัติ และสิ่งที่ถูกให้นามไว้อย่างไร มากกว่าที่จะตัดสินว่าขงจื๊อ

⁵⁷ Wing – tsit Chan, *A source book in Chinese philosophy*, pp. 40-41.

⁵⁸ Herbert Fingarette, *Confucius: The secular as sacred* (New York: Harper Torchbook, 1972), p. 15

⁵⁹ Ibid., p. 15.

เชื่อว่านามควรตรงกับสิ่งไหนกันแน่ ขงจื้อน่าจะคิดว่านามควรจะตรงกับหลักการปฏิบัติของนามนั้น แต่การสอดคล้องนี้ควรจะต้องสอดคล้องจากการนำหลักนี้ไปปฏิบัติจริงๆ ซึ่งคนที่อยู่ในสถานภาพนามนั้นเป็นผู้ปฏิบัติ ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าขงจื้อไม่ได้แยกว่านามควรจะตรงกับอย่างหนึ่งอย่างใด แต่ต้องตรงกันทั้งสองอย่าง ผู้วิจัยคิดว่าความสัมพันธ์ระหว่างภาษาและสิ่งเป็นจริงในทัศนะของขงจื้อ น่าจะเป็นในลักษณะที่ขงจื้อเชื่อว่าภาษาสามารถทำตามหน้าที่ของมันได้ กล่าวคือนามสามารถมีความหมายบ่งถึงหรือสะท้อนสิ่งต่างๆ ได้ โดยเฉพาะบ่งถึงสถานภาพของกลุ่มสัมพันธ์ทั้งห้า อันได้แก่หลักที่ว่าสิ่งเป็นจริงที่เป็นหลักแบบแผนปฏิบัติที่มีคุณธรรมซึ่งกำหนดไว้อย่างชัดเจน การแก้ไขนามให้ถูกต้องก็คือการกำหนดความหมายดังกล่าวนั่นเอง แต่การกำหนดความหมายตรงนี้ไม่ได้มาจากการกำหนดเป็นคำพูดให้นิยามอย่างเดียว หากแต่กำหนดจากการกระทำที่ตรงกับนามที่ใช้เรียกจนบ่อยครั้งด้วย ทำให้ความหมายมีความชัดเจน กลายเป็นวัฒนธรรมที่ใช้สืบเนื่องและถ่ายทอดกันต่อไป เช่นเมื่อใช้นาม “บุตร” อย่างถูกต้อง นามนี้จะบ่งถึงบุตรที่มีความกตัญญูกับพ่อแม่จริงๆ และบ่งถึงแบบแผนปฏิบัติของความเป็นบุตรด้วย ผู้ฟังจะรู้ว่าสิ่งที่ผู้พูดนามบ่งถึงอะไร ต้องดูจากการปฏิบัติของเจ้าของสถานภาพนั้น และจดจำว่าหากจะใช้นาม “บุตร” ควรจะต้องปฏิบัติอย่างไร แต่ถ้าหากใช้นาม “บุตร” ไม่ถูกต้อง (ในกรณีที่ประพาดคิดไม่สมกับนามบุตร เช่นไม่ดูแลพ่อแม่ แต่ยังใช้คำเรียกว่า “บุตร”) ตามทัศนะของขงจื้อคำพูดนี้จะบ่งถึงหลักการปฏิบัติของคนเป็นบุตร แต่จะไม่บ่งถึงบุตรที่เป็นคนจริงๆ คนที่ไม่ได้เรียนรู้ไม่ได้ขัดเกลาจาริตและคุณธรรม เมื่อฟังคำพูดนี้ย่อมคิดว่าบ่งถึงตัวบุตรและบ่งถึงการปฏิบัติของเขาว่าเป็นหลักปฏิบัติของความเป็นบุตรด้วย ทำให้จ้านาม “บุตร” ไปใช้ในทางที่ผิด และเมื่อใช้ผิดบ่อยขึ้นความหมายของบุตรย่อมเปลี่ยนไป ซึ่งหากไม่แก้ไขนามให้ถูกต้อง ผู้คนย่อมจำหลักการปฏิบัติที่ผิดไปด้วย ดังนั้นผู้ที่ปฏิบัติให้สอดคล้องกับนาม นอกจากจะเป็นสิ่งที่นามบ่งถึงแล้ว ยังเป็นการให้ความหมายที่เป็นหลักแบบแผนปฏิบัติแก่นามนั้นด้วย ด้วยเหตุนี้การแก้ไขนามให้ถูกต้องจึงควรแก้ไขด้วยการปฏิบัติ ไม่ใช่แก้ไขในระดับนิยามคำพูดเท่านั้น แต่ถ้าทำไม่ได้ก็ควรใช้นามอื่นเรียกแทน จะเห็นได้ว่าขงจื้อไม่ได้แยกหลักการปฏิบัติออกจากผู้ปฏิบัติเลย หลักปฏิบัติจะไม่มีประโยชน์อะไร ถ้าไม่มีผู้นำไปปฏิบัติ แต่ถ้าผู้กระทำไม่มีหลักปฏิบัติที่เหมาะสมและแน่นอน ภาษาย่อมทำหน้าที่สืบทอดจาริต และจัดระเบียบสังคมไม่ได้

อาจกล่าวได้ว่าในทัศนะของขงจื้อความจริง (truth) ของนามก็คือ การกระทำจริงๆ ตามความหมายของนามนั้นนั่นเอง นามใดที่พูดออกมาโดยผู้พูดไม่ได้ทำตามนามนั้น คำพูดนั้นย่อมเป็นเท็จด้วย แต่คนทั่วไปมักชื่นชมกับคำเท็จนั้น แล้วคิดว่าเป็นจริงโดยไม่ดูที่การกระทำว่าสอดคล้องกับที่พูดหรือไม่ ดังนั้นจึงทำให้การใช้ภาษาเป็นไปอย่างผิดๆ ขงจื้อให้ความสำคัญกับคุณธรรมความเที่ยงธรรม (uprightness) และความจริงใจ (sincerity) เป็นอย่างมาก คนที่ซื่อตรงและจริงใจกับสิ่งที่พูด ก็คือคนที่กระทำก่อนที่จะพูด อย่างที่ขงจื้อกล่าวไว้ว่า “สุภาพชนย่อมปฏิบัติก่อนเขาพูด และหลังจาก

นั่นจึงพูดในสิ่งที่เขาทำ”⁶⁰ และควรระมัดระวังในคำพูด หากปฏิบัติไม่ได้ ดังที่ขงจื๊อกล่าวกับ ซือ – มา จีว (Sze – ma Niu) เกี่ยวกับคุณธรรมที่สมบูรณ์ว่า “คนที่มีคุณธรรมที่สมบูรณ์จะระมัดระวัง และซื่อในคำพูด” ซือ – มา จีว ประหลาดใจที่ได้ยินเช่นนั้น ขงจื๊อจึงอธิบายเพิ่มเติมว่า “เมื่อคนเรารู้สึกถึงความยากเย็นในการกระทำ เราจะทำอย่างอื่นใดได้หรือไม่ นอกจากระมัดระวังและซื่อในคำพูด?”⁶¹ คนที่มีความซื่อตรงและจริงจัง ย่อมพูดแต่ความจริง เมื่อสิ่งที่พูดกับการกระทำเป็นจริง การใช้ภาษา เช่นนี้ย่อมถูกต้องด้วย

อย่างไรก็ตามการที่ขงจื๊อมีทัศนะว่าภาษาสามารถสะท้อนสิ่งเป็นจริงได้ ซึ่งทำให้ภาษาสามารถทำตามหน้าที่ทั้งสองประการได้นั้น ก่อให้เกิดคำถามสำคัญตามมา ประการแรก ขงจื๊อสนใจที่จะแก้ไขนามทุกสิ่งทุกอย่างหรือไม่ ประการที่สอง เราจะรู้ได้อย่างไรว่าการใช้นามที่ถูกต้องควรเป็นอย่างไร ประการที่สาม สำหรับขงจื๊อภาษาสามารถบ่งหน้าที่ของสิ่งเป็นจริงที่เป็นบุคคลหรือวัตถุที่ถูกไ้ให้นามนั้นได้ แต่ในกรณีที่สิ่งเป็นจริงคือแบบแผนการปฏิบัติที่เหมาะสมหรือจารีตและวัฒนธรรม ซึ่งเป็นสิ่งเป็นจริงที่เปลี่ยนแปลงได้ตามกาลเวลา เมื่อสิ่งเป็นจริงไม่คงที่ ภาษาจะสามารถทำหน้าที่ของมันคือสะท้อนสิ่งเป็นจริงตามหลัก “เจิ้งหมิง” ได้หรือไม่

สำหรับคำถามแรก มีนักวิชาการบางท่านเห็นว่าสิ่งเป็นจริงตามทัศนะของขงจื๊อนอกจากจะหมายถึงหน้าที่และสถานภาพทางสังคมแล้ว ยังหมายถึงสิ่งของหรือวัตถุด้วย เจิน จิงปาน (Chen Jingpan) กล่าวว่า “ตามหลักการแก้ไขนามให้ถูกต้องขงจื๊อหมายความว่าทุกๆ สิ่งควรเป็นไปตามสิ่งที่มีมันควรจะเป็น และทุกๆ คนควรจะเป็นจริงตามนามและปฏิบัติตามนามที่ตนอยู่ด้วย”⁶² ส่วนจอห์น เมคแฮม (John Makeham) เห็นว่าในคัมภีร์ขงจื๊อมีบันทึกอยู่บทหนึ่งที่แสดงว่า ขงจื๊อรวบรวมแก้ไขนามที่เป็นนามของวัตถุด้วย⁶³ บทนั้นมีอยู่ว่า “ด้วยสุราที่ไม่ใช่ด้วยสุรา ช่างเป็นด้วยสุราที่แปลก! ช่างเป็นด้วยสุราที่แปลก!” บทนี้โดยทั่วไปมักเข้าใจกันว่าการที่ขงจื๊อกล่าวเช่นนี้ เพื่อแสดงความเศร้าเสียใจกับการที่ผู้ปกครองในสมัยนั้น ไม่เป็นผู้ปกครองที่สมกับนาม โดยกล่าวเปรียบเทียบกับ

⁶⁰ James Legge, Confucian analects, 2/13, p. 10.

⁶¹ Ibid., 12/3, p. 95.

⁶² Chen Jingpan, Confucius as a teacher (Malaysia: Delta Publishing Sdn Bhd, 1993), p. 271.

⁶³ John Makeham, Name and actuality in early Chinese thought (New York: State University New York Press, 1994), pp. 35-44.

* James Legge, Confucian analects, 6/23, p. 44. อาเธอร์ วาเลย์ อธิบายว่า ด้วยสุรา หรือ “ku” คือด้วยที่มีก้าน ทำจากทองสัมฤทธิ์ ในบทนี้ด้วยสุราควรจะทำจากทองสัมฤทธิ์ แต่กลับเป็นด้วยที่ทำจากเขาสัตว์ก็ไม่ใช่ จะเป็นด้วยน้ำเต้าก็ไม่เชิง Arthur Waley, The analects of Confucius, p. 120 Foot note no. 5.

ด้วยสุรา แต่เมกแฮมตีความอีกอย่างว่า ด้วย *ku* ที่ไม่ใช่ด้วย *ku* ก็คือการใช้มาตราซึ่งดวงที่ดับสน⁶⁴ ซึ่งแสดงว่าหลักการแก้ไขนามให้ถูกต้องของขงจื้ออาจรวมไปถึงการแก้ไขนามที่เป็นวัตถุให้ใช้ให้ถูกต้องด้วย อย่างไรก็ตามมีนักวิชาการจีนบางท่านที่มีความคิดเห็นตรงกันข้าม เช่น ฮอลต์ และเฮมส์ ต่างคิดว่าหลัก “เจิ้งหมิง” ของขงจื้อเป็นการพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับหน้าที่และสถานภาพในสังคม ไม่ใช่ความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับสิ่งของ เพราะการแก้ไขนามที่เป็นสิ่งของจะไม่เกี่ยวกับการสร้างความเป็นหนึ่งเดียวในสังคม⁶⁵

ตามความคิดเห็นของผู้วิจัย เป็นไปได้ว่าหลักเจิ้งหมิงของขงจื้ออาจรวมไปถึงการแก้ไขนามที่เป็นสิ่งของ แต่อย่างไรก็ตามหากการแก้ไขนามรวมไปถึงการแก้ไขนามที่นอกเหนือจากหน้าที่และสถานภาพทางสังคม ใช้นามนั้นจะไม่เกี่ยวเนื่องอะไรกับการจัดระเบียบสังคม แน่แน่นอนว่าขงจื้อคงไม่สนใจแก้ไขนามที่ไม่เกี่ยวข้องกับขัณฑลคุณธรรมกับการจัดระเบียบสังคม บทที่กล่าวถึงด้วย *ku* ที่ไม่ใช่ด้วย *ku* อาจหมายถึงการแก้ไขนามด้วย *ku* ให้ใช้ให้ถูกต้องกับนาม แต่ด้วย *ku* อาจแฝงนัยเกี่ยวกับนามสถานภาพทางสังคมเอาไว้ด้วยว่า ถ้าไม่ปฏิบัติตนให้สมกับนามผู้ปกครอง ด้วย *ku* ที่ผู้ปกครองเช่นนี้ใช้ คงไม่ใช่ด้วย *ku* หรือด้วย *ku* ที่ควรใช้อาจผิดรูปร่างไป เพราะคนที่ใช้ไม่รู้จาริตที่เหมาะสมว่าจะใช้แบบใด ลักษณะเช่นนี้คล้ายกับกรณีของกวางต้ง (Kwan Chung) ที่ไม่รู้จาริตที่เหมาะสม ม่านบังประตูและแท่นวางด้วยสุราเวลาต้อนรับแขก ซึ่งเป็นสิ่งของที่กษัตริย์ใช้ กวางต้งก็ใช้ด้วย ทั้งที่ตัวเองเป็นแค่อัครเสนาบดีที่ขึ้นสู่อำนาจโดยไร้คุณธรรม⁶⁶ กวางต้งย่อมไม่สามารถใช้นามม่านบังหน้าประตูและแท่นวางด้วยสุราเวลาต้อนรับแขกได้ (หมายถึงใช้สิ่งของนั้น แล้วใช้คำพูดเรียก) ตราบโคที่ยังไม่ได้เป็นผู้ปกครองที่ขัณฑลคุณประพฤติกุศลและคุณธรรมที่เหมาะสม เพราะสิ่งของเครื่องใช้เหล่านี้เป็นสิ่งที่บ่งบอกสถานภาพ ดังนั้นหากการแก้ไขนามให้ถูกต้องจะรวมถึงการแก้ไขนามที่เป็นวัตถุสิ่งของ สิ่งของที่จะต้องแก้ไขนาม ควรเป็นนามสิ่งของที่เกี่ยวข้องกับการขัณฑลจาริตและคุณธรรมตามหน้าที่และสถานภาพทางสังคมในลักษณะดังกล่าว อีกทั้งการแก้ไขนามวัตถุไม่ใช่การเปลี่ยนคุณสมบัตินามในของมัน แต่คือการนำมันไปใช้ให้สอดคล้องกับนามซึ่งแสดงบทบาทเชิงจริยะตามสถานภาพของมันมากกว่า*

⁶⁴ John Makeham, *Name and actuality in early Chinese thought*, p. 42.

⁶⁵ David L. Hall and Roger T. Ames, *Thinking through Confucius*, p. 264.

⁶⁶ James Legge, *Confucian analects*, 3/22, pp. 20-21.

* การที่สิ่งเป็นจริงในทัศนะของขงจื้อ คือแบบแผนอันสูงสุดของการปฏิบัติในแต่ละนามและอาจรวมถึงสิ่งของวัตถุด้วยนั้น ไม่ได้หมายความว่าขงจื้อเป็นจิตนิยม (Idealism) หรือเป็นสสารนิยม (Materialism) ที่เชื่อว่าความเป็นจริงเป็นนามธรรม หรือเป็นวัตถุสสารอย่างใดอย่างหนึ่ง คำถามต่อปรากฏการณ์และวัตถุในโลกในทัศนะของขงจื้อ (รวมทั้งปรัชญาจีนทั้งหมด) ไม่ได้สนใจถามคำถามในเชิงอภิปรัชญาอย่างที่ปรัชญาตะวันตกสนใจเกี่ยวกับโลกเป็นจิตนิยม หรือสสารนิยมกันแน่ หากใน

ส่วนคำถามประการที่สองกับสาม ผู้วิจัยคิดว่าคำตอบต่อคำถามเหล่านี้ อยู่ที่คำๆ หนึ่งคือคำว่า “สุภาพชน” สุภาพชนเป็นบุคคลที่ขัดเกลาแล้วทั้งความประพฤติ บุคลิก และคุณธรรม โดยเฉพาะคุณธรรม เพราะ “ถ้าสุภาพชนละเลยคุณธรรม เขาจะปฏิบัติตามหน้าที่ของนาม ‘สุภาพชน’ ได้อย่างไร?”⁶⁷ ดังนั้นสุภาพชนย่อมรู้ว่าอะไรควรหรือไม่ควร อะไรถูกหรือผิด ชัด แขนเจน คิดว่าเหรินหรือคุณธรรมอันสมบูรณ์ ก็คือความสามารถในการตีความว่าควรจะใช้นามกับอะไรจึงจะเหมาะสม คนที่ถึงพร้อมด้วยเหรินย่อมสามารถใช้คำว่า “ดี” และ “เลว” ในทางที่ถูกต้องได้ ดังนั้นการกระทำของคนที่มีเหริน จึงเป็นแบบอย่างสำหรับเราที่จะใช้ยึดปฏิบัติตามได้⁶⁸ ส่วนฮอตล์ และเฮมส์ คิดว่าคำว่า “ปราชญ์” คือผู้รู้ว่าจะสื่อสารอย่างไร ขงจื้อเป็นตัวอย่างหนึ่งของบุคคลที่เป็นปราชญ์แห่งการสื่อสาร (Sage of communication) นั้น⁶⁹ ดังนั้นต่อคำถามที่ว่าเราจะรู้ได้อย่างไรว่าการใช้นามที่ถูกต้องควรจะเป็นอย่างไร เราจึงสามารถเรียนรู้ได้จากคนที่เป็นสุภาพชนที่ถึงพร้อมด้วยเหรินอย่างขงจื้อ จะสังเกตได้ว่าเนื้อหาในคัมภีร์ขงจื้อ ขงจื้อเป็นผู้ที่รู้ว่าควรใช้นามอย่างไรจริงๆ เพราะในคัมภีร์ส่วนมากผู้ตั้งคำถามกับขงจื้อมักถามคำถามในลักษณะที่ว่า “อย่างไรจึงจะเรียกว่านักศึกษา”⁷⁰ “คุณสมบัติอะไรที่คนๆ หนึ่งที่ถูกเรียกว่าขุนนางควรจะต้องมี”⁷¹ เป็นต้น หรือมักถามในลักษณะที่ว่าบุคคลท่านนั้นจะเรียกว่าเป็นนามนี้ได้หรือไม่ เพื่อจะได้เรียนรู้ว่าการปฏิบัติของคนนั้นควรเรียกว่าอะไร สมควร

ปรัชญาจีนจะมีการถกเถียงเกี่ยวกับประเด็นเชิงอภิปรัชญา คำถามที่ถกเถียงก็มักเกี่ยวข้องกับชีวิตที่ดีในเชิงปฏิบัติ ดังนั้นจึงไม่อาจชี้ชัดลงไปได้ว่าอภิปรัชญาของขงจื้อมีแนวคิดเป็น หรือใกล้เคียงกับกลุ่มแนวคิดทางอภิปรัชญาในปรัชญาตะวันตกดังกล่าวหรือไม่ เพราะจุดมุ่งหมายในการค้นหาคำตอบทางอภิปรัชญาในปรัชญาจีนและปรัชญาตะวันตกต่างกัน โปรดดูรายละเอียดเพิ่มเติมเกี่ยวกับอภิปรัชญาในปรัชญาจีนได้ใน Wing – tsit Chan, “Syntheses in Chinese metaphysics.” in The Chinese mind: Essentials of Chinese philosophy and culture, ed. Charles A. Moore (Honolulu: The University Press of Hawaii, 1971), pp. 132-148. และ Liu Jingshan, “An exploration of the mode of thinking of ancient China” Philosophy East & West 35, No. 4 (October 1985): 387-397.

* คำว่า “สุภาพชน” หรือ “ขุนจื้อ” ในความหมายทั่วไปหมายถึง บุตรของผู้ปกครอง แต่เมื่อนำมาใช้หมายถึงผู้ที่ได้รับการศึกษา การขัดเกลาเชิงจริยะ คำว่า “สุภาพชน” จึงไม่ได้หมายความว่าผู้นั้นต้องเป็นหน่อเนื้อเชื้อกษัตริย์ด้วย Arthur Waley, The analects of Confucius, p. 34.

⁶⁷ James Legge, Confucian analects, 4/5, p. 23.

⁶⁸ Chad Hansen, “Term-belief in action: Sentences and terms in early Chinese philosophy,” in Epistemological issues in classical Chinese philosophy, pp. 59-60.

⁶⁹ David L. Hall and Roger T. Ames, Thinking through Confucius, p. 261.

⁷⁰ James Legge, Confucian analects, 13/28, p. 116.

⁷¹ Ibid., 13/20, pp. 112-113.

ปฏิบัติคามหรือไม่ หรือถ้าไม่ใช่ตามที่ เป็นหน้าที่หรือสถานภาพทางสังคม ก็มีคำถามถึงนามที่แสดงถึง คุณธรรม เช่นกรณีทีซื่อจั้ง (Tszé – chang) ตามขงจื้อว่า

“อย่างไรจึงจะเรียกว่าขุนนางผู้ประสบความสำเร็จ?”

ขงจื้อกล่าวว่า “หมายความว่าอะไรที่เธอเรียกว่า ‘ประสบความสำเร็จ’?”

จื่อจั้งตอบว่า “ก็คือมีชื่อเสียงในรัฐ และในหมู่บ้านของเขา”

ขงจื้อกล่าวว่า “นั่นคือ การมีชื่อเสียงในทางไม่ดี ไม่ใช่ประสบความสำเร็จ”

“คนที่ประสบความสำเร็จเขาจะต้องมั่นคงและซื่อตรง รักคุณธรรมความถูกต้อง เขาจะต้องพิจารณาคำพูดของผู้คนและต้องมองที่ความถูกต้องในคำพูด เขาจะต้อง สุภาพต่อมคนต่อผู้อื่น คนเช่นนี้จึงจะประสบความสำเร็จในประเทศและบ้านเมือง ของเขา ส่วนคนที่มียี่ชื่อเสียงนั้น เขาจะทำตนเหมือนคนมีคุณธรรมเพียงภายนอก แต่การกระทำจริงๆ ของเขาจะตรงข้ามกัน ลักษณะนิสัยของเขา ก็จะปราศจากการ สงสัยเกี่ยวกับตัวเอง คนเช่นนี้ก็จะมียี่ชื่อเสียงในประเทศ และบ้านเมืองของเขา”⁷²

ในคัมภีร์ขงจื้อมีบันทึกในลักษณะเช่นนี้หลายบท แสดงให้เห็นว่าขงจื้อเป็นปราชญ์แห่งการใช้ภาษา จริงๆ ซึ่งเราสามารถเรียนรู้แล้วยึดใช้เป็นแบบอย่างได้

การที่สุภาพชนสามารถรู้หรือตัดสินใจได้ว่าควรจะใช้ชื่ออย่างไร เป็นเพราะสุภาพชนได้เรียนรู้จารีตจากของเดิมว่าแบบแผนความประพฤติใดเหมาะสม ส่วนใครที่ติสุภาพชนย่อมยึดปฏิบัติตาม จารีตแบบเดิม ส่วนใครที่ไม่เหมาะสมกับการแสดงออกของเหริน หรือไม่เหมาะสมกับสังคมในสมัย นั้น อาจมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงจารีตที่ใช้ปฏิบัติได้ ดังเช่นกรณีขงจื้อยอมรับการปรับเปลี่ยนมา ใช้หมวกลินินแทนหมวกไหม เป็นต้น แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นไม่ว่าจารีตจะเปลี่ยนแปลงอย่างไร หัวใจหลักที่ สุภาพชนกำหนดใช้นามก็คือคุณธรรมเวลาปฏิบัติ เช่นในสมัยก่อนความกตัญญูเป็นการกระทำด้วยใจ เคารพบูชาพ่อแม่ แต่ขงจื้อกล่าวว่า “ความกตัญญูในสมัยนี้หมายถึง การเลี้ยงดูพ่อแม่ แต่หมาและม้าก็ คล้ายกันเราสามารถที่จะดูแลเลี้ยงดูได้ หากปราศจากการเคารพบูชา อะไรจะเป็นสิ่งที่แยกการดูแล เลี้ยงดูทั้งสองอย่างนี้”⁷³ จะเห็นได้ว่าตามทัศนะของขงจื้อ สิ่งเป็นจริงคือแบบแผนปฏิบัติที่ไม่คงที่มี การเปลี่ยนแปลง แต่ภาษาสามารถสะท้อนสิ่งเป็นจริงดังกล่าวได้ เพราะการที่สิ่งเป็นจริงไม่คงที่ ไม่ใช่เพราะสิ่งเป็นจริงเปลี่ยนแปลงไปตามกรอบความคิดของปัจเจกบุคคล แต่เป็นการเปลี่ยนแปลง ไปตามกรอบความคิดของสังคมที่อาจเปลี่ยนไปในทางที่ถูกหรือผิด ซึ่งสุภาพชนจะเป็นผู้ช่วยกำหนด ว่าสิ่งใดทำถูกต้องเหมาะสมแล้ว หรือสิ่งใดควรเปลี่ยน เพื่อให้สังคมยึดเป็นกรอบแบบแผนต่อไป

⁷² Ibid., 20/12, p. 102.

⁷³ Ibid., 2/7, p. 9.

สิ่งเป็นจริงที่สุภาพชนกำหนดให้ผู้คนปฏิบัติจึงเป็นภววิสัย (objective) แต่ไม่ใช่ภววิสัยแบบที่ดำรงอยู่ภายนอกซึ่งแยกออกจากมนุษย์ แล้วมนุษย์ต้องเข้าถึงความจริงแบบนี้ ภววิสัยของสิ่งเป็นจริงในทัศนะของขงจื๊อ เป็นภววิสัยที่อยู่ในสังคมมนุษย์ และมนุษย์เป็นผู้กำหนดเอง แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นอย่างทีกล่าวไว้แล้วว่า การกำหนดการใช้นามเป็นการกำหนดโดยการปฏิบัติด้วย ไม่ใช่ให้นิยามที่เป็นคำพูดเท่านั้น ดังนั้นสุภาพชน (ซึ่งขงจื๊ออยากให้ผู้ปกครองเป็นด้วย) เวลากำหนดนาม จึงกำหนดโดยการกระทำตามที่ท่านคิดว่าควรจะเป็นก่อน แล้วจึงพูดอธิบายอีกที จากการที่ความเป็นจริงเป็นภววิสัยโดยปราชญ์เป็นผู้กำหนดนี้เอง จึงทำให้ภาษาสะท้อนความเป็นจริงได้ แม้ว่าความเป็นจริงจะเป็นสิ่งไม่คงที่เปลี่ยนแปลงไปตามกรอบความคิดของสังคมก็ตาม

อย่างไรก็ตามมีบันทึกบทหนึ่งที่คุณเหมือนจะหมายความว่าในบางครั้งภาษาก็ไม่สามารถสะท้อนสิ่งเป็นจริงบางอย่างได้ บทนั้นขงจื๊อกล่าวไว้ว่า “กษัตริย์เหยา ช่างยิ่งใหญ่จริงๆ! เขาช่างสง่าผ่าเผย! มีเพียงสวรรค์ที่ยิ่งใหญ่ และเหยาเท่านั้นที่คู่ควรกับสวรรค์ คุณธรรมของเหยาช่างมากมาย! ผู้คนไม่สามารถหาถ้อยคำที่คู่ควรได้”⁷⁴ ถึงแม้บทนี้ขงจื๊ออาจไม่ได้กล่าวเพื่อสอนประเด็นเรื่องการใช้ภาษา แต่ด้วยคำพูดที่ใช้อาจทำให้ตีความได้ว่าภาษาไม่สามารถทำหน้าที่ของมันได้ ซึ่งจะไปขัดแย้งกับการสอนหลัก “เจิ้งหมิง” จริงๆ แล้วการกล่าวเช่นนี้อาจเป็นเพียงการใช้วาทศิลป์บรรยายคุณธรรมของกษัตริย์เหยา ไม่ได้หมายความว่าในบางครั้งสิ่งเป็นจริงบางอย่างไม่สามารถใช้ภาษาสะท้อนได้ อย่างทัศนะฝ่ายเต๋า หรืออาจจะหมายความว่าประชาชนธรรมดาทั่วไป ไม่ได้รับการร่ำเรียนพอที่จะรู้ว่าต้องใช้ภาษาอย่างไร ให้ตรงกับนามในกรณีของกษัตริย์เหยามากกว่า การที่ขงจื๊อกล่าวว่าคุณคนหรือประชาชนทั่วไปไม่สามารถหาถ้อยคำที่คู่ควรกับกษัตริย์เหยาได้จึงน่าจะหมายถึงการไร้ความสามารถในการใช้ภาษาดังกล่าว ซึ่งอาจต้องให้สุภาพชนอย่างขงจื๊อเป็นผู้กำหนดนามนั้น

จากการวิเคราะห์ทัศนะภาษาและความเป็นจริงของขงจื๊อข้างต้นทำให้สรุปได้ว่าขงจื๊อเชื่อมั่นในพลังของภาษาในการจัดระเบียบสังคมอย่างยิ่ง โดยเชื่อว่าการที่ภาษาทำหน้าที่สะท้อนสิ่งเป็นจริงและทำหน้าที่ชี้แนะแนวทางความประพฤติได้ ภาษาจึงมีพลังในการเป็นเครื่องมือสำหรับรู้จักมนุษย์และเป็นเครื่องมือสำหรับผู้ปกครองในการจัดระเบียบสังคมได้ แต่อย่างไรก็ตามสิ่งสำคัญคือ ถึงแม้การกระทำจะสอดคล้องกับภาษา แต่ควรเน้นที่การกระทำมากกว่าใช้คำพูด ดังที่ขงจื๊อกล่าวไว้ว่า “สุภาพชนจะสงบเสงี่ยมในคำพูด แต่จะมากหรือเกินในการกระทำ”⁷⁵

⁷⁴ Ibid., 8/19, p. 62.

⁷⁵ Ibid., 14/29, pp. 125-126.